

ERO TULI. MITEN KÄVI ISYYDEN?

Sari Ahola

Opinnäytetyö
Marraskuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

AHOLA, SARI:
Ero tuli. Miten kävi isyyden?

Opinnäytetyö 70 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Marraskuu 2012

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten isyys jatkuu eron jälkeen sekä mitkä tekijät säätelevät eron jälkeistä isyyttä. Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä näkyväksi eroisyyteen liittyviä ilmiöitä tuomalla esiin isien omia kokemuksia eroisyydestä. Lisäksi opinnäytetyön avulla kartoitettiin, millaista tukea isät toivoisivat eron jälkeisen isyyteensä tueksi.

Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen. Tutkimusmenetelmänä käytettiin narratiivista, ”tarinalista”, tutkimusmenetelmää. Tutkimusaineisto koottiin eronneille isille suunnatun kirjoituspyynnön avulla. Aineisto koostui seitsemästä kirjoitelmasta. Kirjoitelmista koostunut aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

Kirjoituspyyntöön vastanneet isät olivat etävanhempia. Isien ja lasten tapaamiset olivat satunnaisia, tai monen isän ja lasten tapaamiset olivat loppuneet, vaikka heillä itsellään olisi ollut halua tavata lapsiaan. Vain yksi isä sai tavata lapsiaan sovitusti.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että eron jälkeinen isyys on paljolti riippuvainen vanhempien tekemästä yhteistyöstä sekä siitä, että vanhemmilla säilyy riittävä keskusteluyhteys lapsen asioissa. Joissakin tapauksissa lapsi saattaa olla haluton tapaamaan etävanhempaan- sa tai vastaavasti isä harventaa lapsen tapaamisia niiden aiheuttamien ”tunneryöppyjen” vuoksi. Myös vanhempien uusilla parisuhteilla oli vaikutusta tapaamisten toteutumiseen. Tuloksista käy myös ilmi, että vanhemmilla olisi tarvetta erokriisiinsä käsittelyyn ammattilaisen avustuksella jo eron alkuvaiheessa. Palveluja ei joko ollut saatavissa tai niitä ei osattu hakea oikeasta paikasta. Oikeiden palveluiden piiriin ohjaaminen koettiin myös tärkeänä. Monet isät olivat joutuneet osalliseksi tapaamis- tai huoltoriitoihin. Isät toivoivat tukea vanhempien välisen keskusteluyhteyden saamiseen sekä isän ja lasten tapaamisten uudelleen käynnistymiseen.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree programme of Social service

AHOLA, SARI:

Divorced. What happened to fatherhood in divorce?
Bachelor's thesis 70 pages, appendices 2 pages
November 2012

The purpose of this thesis was to find out how fatherhood continues after divorce and what factors regulate post-divorce fatherhood. The goal of the thesis was to reveal phenomena relating to post-divorce-fatherhood by disclosing fathers' own experiences about fatherhood after divorce. The thesis was also used to chart out what kind of support fathers would desire to support their post-divorce-fatherhood.

The study was qualitative. The research method was narrative. Research material was gathered by requesting divorced fathers to write about their divorce and fatherhood. The material consisted of seven narratives. The material was content-analyzed. The fathers who agreed to write were non-residential parents. Meetings between the fathers and the children were random had stopped, even though the fathers would have desired to meet their children. Only one father was able to meet his children as agreed.

The research revealed that the post-divorce-fatherhood is dependent on the cooperation of the parents and also on the fact that the parents maintain an ability to discuss their child's matters. In some cases the child might have been unwilling to meet the non-residential parent or the father had not maintained the frequency of meetings because of the emotional distress they caused. Also the parents new relationships had an effect on the actualization of the meetings.

The results also show that the parents would have had a need for professional help to treat their divorce crisis from already the beginning of the divorce. Such services were either not available or the parents did not know where they could find them. Directing the parents towards right services was seen as an important thing. Many fathers had ended up in dispute about the meeting and parenting rights. The fathers desired support for reclaiming an ability to discuss with the divorcee and also for restarting the meetings between the father and children.

Key words: fatherhood, divorce, visitation rights, narrative research

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	8
3 ERO.....	9
3.1 Ero ja siihen johtaneita syitä.....	9
3.2 Ero on kriisi	10
3.3 Miksi isä muuttaa pois?.....	11
3.4 Huoltajuussopimuksen tekeminen.....	12
3.5 Erovanhemmuus	16
4 ISYYS	18
4.1 Isyyden muodot	18
4.2 Isyyden kehityskulku.....	19
4.3 Isän merkitys lapsen elämässä.....	20
4.4 Isän asema erossa	23
4.5 Mies yrittää selvitä yksin.....	25
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
5.1 Tutkimustavan ja aineistonkeruun valinta.....	27
5.2 Aineiston analyysi	29
5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	31
6 TULOKSET	32
6.1 Miten isyys jatkuu eron jälkeen?.....	32
6.2 Huoltajuusneuvottelut	32
6.3 Viikonloppuisuus.....	34
6.4 Äiti ja viranomaiset portinvartijoina	36
6.5 Tapaamisiin liittyvät ongelmat.....	38
6.6 Yhteistyö vanhempina	41
6.7 Huoltoriidat	42
6.8 Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta.....	44

6.9 Isä ei tapaa lasta.....	49
7 MILLÄ TAVOIN ERON JÄLKEISTÄ ISYYTTÄ VOISI TUKEA?.....	51
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	58
LIITTEET	69
Liite 1. Kirjoituspyyntö	69
Liite 2. Taulukko 2. Isien ja lasten tapaamiset	70

1 JOHDANTO

Ero koskettaa nykyisin yhä useampaa suomalaista perhettä. Vuosittain laaditaan noin 40000 lasta koskevaa huoltajuussopimusta (Peuralahti 2012, 96). Tilanne on haastava, koska yleensä molemmat vanhemmat haluaisivat asua yhdessä lapsen kanssa. Eron jälkeen useimmiten äiti jatkaa lasten kanssa yhteiselämää, isästä tulee etävanhempi. Erotilanteet vaikuttavat eniten juuri isän ja lapsen väliseen suhteeseen. Kolmannes etävanhemmista ei tapaa lapsiaan eron jälkeen juuri lainkaan. Yhdellä kolmanneksella säilyy toimivat suhteet lapsiinsa. (Huttunen 2001, 110; Tilastokeskus 2008, Halme 2009, 113 mukaan.) Mitään yksittäistä syytä ei ilmiöön pystytä nimeämään. Aikaisempien tutkimuksien mukaan tavallisimmat tapaamisongelmat johtuvat siitä, että etävanhempi ei tapaa lastaan ja sen seurauksena lapsi pettyy vanhempaansa.

Sosiaalitoimet hakevat miehiä tukihenkilöiksi isättömille pojille ”antamaan miehen mallia” tai tukiperheitä yksinhuoltajavanhemmille, mutta biologiset isät eivät koe saavansa apua omaan isyyteensä. Sosiaalitoimen ainoa neuvo saattaa olla, että isällä on mahdollisuus alkaa oikeustoimiin. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta takaa vain lapsen oikeuden muualla asuvan huoltajan tapaamiseen.

Tutkimukseni lähti liikkeelle tekemästäni pienoistutkielmasta ”Irtisanottu isän roolista”, jonka tein huhtikuussa 2010 osana kirjoitusviestinnän kurssia. Kiinnostuin jo silloin aiheesta siinä määrin, että ilmoitin opiskelukavereilleni tekeväni aiheesta opinnäytetyön. Osallistuin saman vuoden lokakuussa Tampereen työväenopisto Sampolassa pidetyille Miespäiville, joissa aiheina olivat mm. isän oikeudet, isyys ja isättömyys. Siellä varmistuin ajatuksestani tutkia eroisyyttä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten isyys jatkuu eron jälkeen sekä mitkä tekijät säätelevät eron jälkeistä isyyttä. Tavoitteena on tehdä näkyväksi eroisyyteen liittyviä ilmiötä tuomalla esiin isien omia kokemuksia eroisyydestä. Tutkimuksella tavoitellaan myös tietoa siitä, millaista tukea eroisät mahdollisesti toivovat isyytensä tueksi. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimusaineisto on kerätty eronneille isille suunnatun kirjoituspyynnön avulla. Tutkimusaineiston keruu osoittautui erittäin

haastavaksi. Aikaa kului yli vuosi, että eri tahoille lähetetty kirjoituspyyntö tuotti tulosta. Aineistolle on tehty laadullinen sisällön analyysi.

Koen tutkimukseni aiheen hyvin tärkeänä, koska isien eroauttaminen voisi toimia myös monia yhteiskunnallisia ongelmia ennaltaehkäisevänä yksittäisen isän auttamisesta puhumattakaan. Jokaisen eronneen isän tarina on omanlaisensa. Tieteellisenä tutkimuksena uuden tiedon löytäminen ei niinkään ole tärkein. Tutkin eroisyyttä mahdollistavia ja heikentäviä tekijöitä, jotka vaikuttavat isyyden jatkumiseen.

Aiheen ajankohtaisuudesta kertoo mm. se, että myös mediassa on käsitelty viime aikoina eroihin ja eroisyyteen liittyviä asioita. Otsikoissa kerrotaan mm. siitä, että isä pelkää avioerossa eniten lasten menettämistä tai erossa mies jää yksin tai huonon ero vaikutukset lapsen ihmissuhteisiin. Erovanhempien kesken esiintyy ongelmia lapsen tapaamisoikeuden toteuttamisessa. Mm. tänä vuonna on tehty lakialoite lapsen tapaamisoikeuden tahallisen estämisen sanktioinnista. Lisäksi tänä vuonna on perustettu Isät lasten asialla -yhdistys, joka ajaa lakia, jonka mukaan avioerolapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta pitäisi myös sanktioida.

Rajaan tutkimukseni ulkopuolelle väkivallan ja päihdeongelmien vaikutukset eron jälkeiseen isyyteen. En myöskään käsittele työssäni, mitä haasteita uusperhe tuo lasten tapaamisiin eron jälkeen. Valvotuista tapaamisista ja uusperheistä sekä erotilanteisiin mahdollisesti liittyvästä järkyttävästä perhesurma-ilmiötä voisi kokonaan tehdä omat työnsä.

Opinnäytetyössä käsitellään aluksi eroa ja siihen johtaneita syitä, millainen prosessi ero on sekä millaisia asioita vanhempien pitää ratkaista lasten kohdalla eron alkumetreillä. Tarkastelen työssäni myös isyyden eri puolia sekä isyyden muuttumista eri aikakausina. Käsitelen eroon liittyviä asioita lähinnä isän näkökulmasta. Lopuksi käsitelen erovanhemmuutta ja isyyden jatkumista eron jälkeen sekä millaista tukea isät tarvitsevat erotilanteessa vanhemmuuteensa. Tutkimuksellinen osuuteni liittyy juuri tähän osuuteen.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esiin isien kokemuksia eron jälkeisestä isyydestä. Tarkoituksena oli selvittää, miten isyys jatkuu eron jälkeen ja mitkä asiat sitä säätelevät. Lisäksi tutkimuksen avulla kartoitettiin, millaista tukea isät toivoisivat eron jälkeiseen isyyteen. Lisäksi tietoa haettiin isyyteen ja eroon liittyvästä kirjallisuudesta.

Tutkimuskysymykseni olivat seuraavanlaiset:

1. Miten isyys jatkuu eron jälkeen?
2. Mitkä asiat säätelevät eron jälkeistä isyyttä?
3. Millä tavoin eron jälkeistä isyyttä voisi tukea?

Tutkimuskysymykseni muotoutui pitkälti oman kiinnostukseni pohjalta. Myös aiemmin lukemillani tutkimuksilla ja mediasta tulleella tiedolla oli vaikutusta kysymyksen asetteluun. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla käsittelen sitä, mistä roolista käsin isä on huoltajana: onko isä lähi- vai etävanhempi. Lisäksi tarkastellaan, että millainen isän ja lasten suhde on eron jälkeen. Toisena kysymyksenä käsittelen sitä, mitkä asiat mahdollistavat tai heikentävät isyyttä. Kolmantena kysymyksenä käsittelen sitä, millaista tukea isät mahdollisesti haluaisivat isyyteensä.

3 ERO

3.1 Ero ja siihen johtaneita syitä

Suomi on yksi maailman kärkeimät erotilastoissa (Kiianmaa 2008, 19). Vuonna 2011 Suomessa päättyi eroon 13 469 avioliittoa. Avioliittoja purkautui vielä enemmän. (Tilastokeskus) Liitto solmitaan yleensä ajatuksella, että se kestäisi loppuelämän. Noin puolet pariskunnista onnistuu siinä. (Sund 2005, 29.) Eropäätös lähtee useammin naisen kuin miehen taholta (Linnankoski & Valtonen 2008, 73).

Erojen yleisyyteen ei ole olemassa mitään yksittäistä syytä. Syitä on monia: mm. ensimmäisen lapsen syntymä voi aiheuttaa kriisin parisuhteelle. Parisuhteen ja yhteisen vanhemmuuden toimimattomuus voi kaataa liiton. Jatkuvat vuorovaikutusongelmat ja arjen hankaluudet voivat saada yhteiselon tuntumaan mahdottomalta. Läheisyyden puute ja yksinäisyys saattaa johtaa uskottomuuteen tai rakastumiseen kolmanteen osapuoleen, jotka ovat yleisimpiä eroon johtaneita syitä. (Sund 2005, 29–30; Kääriäinen 2008, 37–40; Kekkonen 2010, 55.)

Myös miehen ja naisen muuttuneella roolilla on merkitystä. Työelämä käy yhä kiihkeämmäksi ja henkisesti kuormittavammaksi. (Sund 2005, 29.) Perhe-elämän, työn, lastenhoitojärjestelyiden ja harrastusten yhteensovittaminen heijastuu parisuhteeseen (Vuori 2003, 31; Kääriäinen 2008, 49, 114). Tänä päivänä sosiaalinen verkostokaan ei pysty tukemaan nuoren perheen elämää. Perheiden pitää pärjätä omillaan, koska isovanhemmat ja sukulaiset asuvat monesti pitkien ajomatkojen päässä. (Sund 2005, 29.)

Työttömyys ja taloudelliset sekä terveydelliset huolet lisäävät eroja omalta osaltaan (Taskinen 2001, 14; Tuomi 2008, 14). Myös runsas alkoholinkäyttö ja fyysinen tai henkinen väkivalta voivat rikkoa liiton (Sund 2005, 30). Lisäksi erojen ylisukupolvisuus vaikuttaa; eronneiden vanhempien lapset päätyvät itsekin eroon keskimääräistä useammin (Kiianmaa 2008, 92–93).

Eron taustasyöt vaikuttavat mm. siihen millainen valmius vanhemmilla on keskustella eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja lapsen hoitovastuun jakamisesta. ”Menneisyys on siis vahvasti mukana tapaamisoikeusasiaa pohdittaessa.” (Peuralahti 2012, 99.)

3.2 Ero on kriisi

”Avioero on yksi elämän vaikeimmista kriiseistä.” (Tuomi 2008, 17.) Kriisi-käsite on lähtöisin kreikan kielestä ja se tarkoittaa ”äkillistä pysähtymistä, käännekohtaa, tilannetta, jossa henkilön aiemmat kokemukset ja keinot eivät riitä ratkaisemaan ongelmaa.” (Palosaari 2008, 22–23). Kriisi käynnistyy, kun ihmisen olemassaolon perusta järkkyy jonkin tiedon tai tapahtuman vuoksi. Yllättävä avioero voi laukaista äkillisen, traumaattisen kriisin. Vaikka eroa olisi harkittu pitkään, se voi silti laukaista elämänkriisin. Kriisi voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen: sokkivaihe, reaktiovaihe, työstämis- eli käsitteilyvaihe ja uudelleen suuntautuminen. (Linnankoski & Valtonen 2008, 40; Palosaari 2008, 24–25.)

Lopullinen eropäätös voi tuntua lähes samalta kuin olisi saanut tiedon läheisen kuolemasta (Linnankoski & Valtonen 2008, 41). Perheen hajoaminen on monelle suurin, elämänsä aikana kohtaamista menetyksistä. Ero ei ole vain yksittäinen tapahtuma, jossa suljetaan ovi menneeseen, vaan vuosia kestävä luopumis- ja kasvuprosessi. (Kiianmaa 2008, 45, 144.) Rakkauden kohteesta luopuminen aiheuttaa erilaisia vihan, katkeruuden, syyllisyyden ja surun tunteita, joiden työstäminen vie aikaa (Taskinen 2001, 15; Linnankoski & Valtonen 2008, 46, 57; Kinnunen 2010, 22).

Erokriisi on myös vanhemmuuden kriisi (Antikainen 2007, 30). Keskellä kriisiä vanhempien pitäisi tehdä järkeviä ja harkittuja päätöksiä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Tilanne on haastava, koska vanhemmat eivät tunnemyrskyssään välttämättä haluaisi edes nähdä toisiaan eivätkä siten aina pysty ajattelemaan lapsensa parasta. (Taskinen 2001, 15; Kääriäinen 2008, 70; Peuralahti 2012, 110.)

Eroratkaisun tehnyt vanhempi tuntee usein syyllisyyttä kodin ”särkemisestä”. Toinen vanhempi voi myös syyllistää erosta. (Kääriäinen 2008, 84; Laakso 2010, 86.) Syyllisyydestä saattaa muodostua tunneansa, jonka vuoksi moni luopuu harkitsemattomasti omaisuudestaan ja jopa omista tapaamisoikeuksistaan yrittäessään hyvittää eroa (Linnankoski & Valtonen 2008, 46–47; Kangas 2009, 190). Eroratkaisu voi olla myös helppotus kaikille osapuolille. Myös lapset kärsivät, jos kodin ilmapiiri on huono ja riitainen. Sillä voi olla vaikutuksia pitkälle aikuisuuteen. (Hentunen 2011, 11; Friman 2011, 51.)

Eroprosessiin liittyvät voimakkaat vihan ja surun tunteet haalistuvat ajan myötä. Sopeutuminen uuteen tilanteeseen vie yleensä muutamia vuosia ja eron kokenut voi alkaa suuntautua uudelleen elämään. (Kiianmaa 2008, 44; Tuomi 2008, 17–18.) Ihminen ei kuitenkaan aina pysty kohtamaan menetystä, etenkin jos se on ollut liian tuskallinen. Eron jälkeinen elämä voi tuntua hyvin tyhjältä, yksinäiseltä ja merkityksettömältä, jolloin on vaara vaipua lohduttomuuteen. Tai vastaavasti kriisi jää työstämättä, jolloin ihminen jatkaa elämäänsä kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan ja se voi pahimmillaan johtaa jopa traumatisoitumiseen. Surematon suru voi johtaa psyykkiseen stressiin tai jopa somaattiseen sairauteen. (Kiianmaa 2008, 46; Linnankoski & Valtonen 2008, 42, 55.)

Ihminen voi myös katkeroitua ja juuttua vatvomaan epäreilua kokemustaan vuosiksi tai jopa loppuelämäkseen, jolloin viha laajenee ja myös lapset voivat saada siitä osansa. Kiianmaa (2008) näkee eron juuttumisen yhdeksi syyksi sen, että suomalaisen eroamiskulttuuri ei näe eron aiheuttamaa ihmissuhdekriisiä. Erosta kärsivät aikuiset ja lapset jäävät vaille tukea. Laki tulkitsee eron lähinnä järjestelykysymykseksi, jolloin aikuiset järjestävät elämänsä uudelleen, jakavat omaisuutensa ja sopivat lasten huoltoon liittyvät asiat. (Kiianmaa 2008, 44, 68.)

3.3 Miksi isä muuttaa pois?

Vaikka vanhempien ero tapahtuisikin sovussa, lasten elämä mullistuu perheen rikkoutumisen ja toisen vanhemman, useimmiten isän, poismuuton takia (Santala 2009, 150; Peltola & Salmiovirta 2010, 66). Vanhempien pitäisi kertoa yhdessä lapsille erosta ennen toisen vanhemman poismuuttoa. Se pitäisi tehdä siten, ettei yhteinen vanhemmuus loppuisi parisuhteen päättymiseen. Lapsella on perheen täysivaltaisena jäsenenä oikeus tietää, mitä perheessä tapahtuu ja miksi vanhemmat eivät enää voi elää yhdessä. (Kääriäinen 2008 105, 112; Niemelä & Kääriäinen 2008, 39–40.) Parisuhdeongelmien sisältö ei välttämättä kuitenkaan kuulu nuoremmille lapsille (Kinnunen 2010, 80).

Vanhemmat voivat ajatella virheellisesti, että lapsi on liian pieni ymmärtämään tai muistamaan. Erosta voi kertoa ”lapsentajuisesti” sen verran, kun lapsi kysyy tai pystyy vastaanottamaan huomioon ottaen hänen ikänsä sekä kehitystasonsa. Jos eron syy jää mystiseksi, lapsen mielikuvitus voi tuottaa virheellisiä oletuksia. Pieni lapsi voi kokea

olevansa syyllinen eroon. Ero on myös lapselle kriisi. Lapsi pelkää menettävänsä vanhempansa ja tulevansa hylätyksi. Lapsi kohdistaa usein kiukkunsa ja vihansa vanhempaan, jonka hän ajattelee olevan erossa aloitteentekijä, mikä voi yllättää vanhemman. (Kiiänmaa 2008, 95–96; Laakso 2010, 84; Peltola & Salmiovirta 2010, 66–67.) Jos vanhemmat eivät kerro erosta lapselle yhdessä, lapsi on ymmällään. Isän poismuutto ja siitä seuraavat äidin reaktiot voivat aiheuttaa sen, että lapsi tuntee pettymystä isää kohtaan ja ymmärrystä äitiä kohtaan. Lapsen lojaalius äidille voi aikaansaada sen, että lapsi luopuu tapaamisista isän kanssa. (Tuomi 2008, 81.)

Lapsen pitää saada keskittyä omaan eroprosessiin eikä hänelle kuulu aikuisten ristiriidat. Vanhemman pitäisi toimia edelleen auktoriteettina, jotta lapsi tuntisi olonsa turvaliseksi. (Kiiänmaa 2008, 92, 95.) Lapsen pitäisi saada elää tavallista, ikätasoonsa kuuluvaa elämää, jossa aikuiselta saa apua eikä hänestä tule aikuisen arjen jakajaa eikä viestinviejää. Erotilanteissa turvaudutaankin helposti ihmissuhteilla pelaamiseen. (Kääriäinen & Niemelä 2008, 50–51.)

3.4 Huoltajuussopimuksen tekeminen

Isyys: Huttunen (2001, 57) määrittelee isän (mies)henkilöksi, joka ei ole synnyttänyt lasta, mutta jolla on läheinen suhde lapseen. Isyyslain (700/1975) isyysolettaman nojalla avioliitossa oleva mies tulee juridiseksi isäksi lapsen syntyessä avioliiton aikana. Jos vanhemmat ovat avioliitossa, mies voi saada juridisen isän aseman joko lastenvalvojan luona tunnistamisen tai oikeuden vahvistamisen kautta. (Isyyslaki 5.9.1975/700, 2-3§.)

Huoltajuus: Kun lapsi syntyy avioliitossa olevalle parille, molemmista tulee lapsen huoltajia (8.4.1983/361, 6§). Avioliitossa syntyneen lapsen huoltajaksi tulee äiti, jollei isyyttä vahvisteta lastenvalvojan luona (Ihalainen & Kettunen 2011, 84). Lähivanhempi on vanhempi, jonka luona lapsi pääsääntöisesti asuu (Kääriäinen 2008, 23). Häntä voidaan kutsua myös vastuuvanhemmaksi (Linnankoski & Valtonen 2008, 33). Etävanhempi vain tapaa lasta, vanhempi ei asu lapsen kanssa samassa osoitteessa (Kääriäinen, 2008, 23). Vaihtoehtoisesti voidaan puhua myös tapaajavanhemmasta tai viikonloppuvanhemmasta (Huttunen 2001, 99).

”Useimmiten molemmat vanhemmat ovat sopivia lapsen huoltajiksi” (Taskinen 2001, 19). Jokaisen eroavan perheen tilanne ja olosuhteet ovat kuitenkin erilaiset. Sen tähden ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa ratkaista lapsen asuminen. Ensisijaisesti pitää kuitenkin aina ajatella kyseessä olevan lapsen etua. (Linnankoski & Valtonen 2008, 82.)

Erotilanteessa perhe hakee tavallisemmin ulkopuolista apua sosiaalitoimesta. Lastenvalvoja vahvistaa vanhempien tekemän huoltajuussopimuksen. Siinä sovitaan lapsen huollosta eli henkilökohtaisten asioiden hoidosta, asumisesta, tapaamisesta ja elätkestä (LHL 361/1983, 1-8 §; Huttunen 2001, 109; Santala 2009, 136; Laitinen & Pohjola 2010, 288.) Sopimus voidaan tehdä myös määräaikaisena ja tarkistaa määräajan kuluuttua (Peuralahti 2012, 38). Jos vanhemmat eivät tee sopimusta avioeron yhteydessä, huolto jatkuu yhteisenä. Lapsen huolto päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta tai jos hän avioituu ennen sitä. (Taskinen 2001, 18–19, 23.)

Kun lapsen huoltajuus- ja tapaamisasioista sovitaan, iän lisäksi pitäisi huomioida, millaiset kiintymys- ja tunnesiteet lapsella on vanhempaansa. Alle vuoden vanhan lapsen kiintymyksen kohde on useimmiten äiti, mutta jo ensimmäisen elinvuoden lopulla lapsi voi olla myös kiintynyt isäänsä. (Linnankoski & Valtonen 2008, 80.)

Lapsen huoltajan pitää turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lapsi tarvitsee ikäänsä ja kehitykseensä nähden tarpeellista valvontaa ja huolenpitoa sekä turvallisen ja virikkeitä antavan kasvuympäristön sekä lapsen toivomusta vastaavan koulutuksen. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä muualla asuvaan vanhempaansa. Lähivanhemman pitää mahdollistaa myös tämän vanhemmuus. (LHL 1-2 §; Taskinen 2001, 18, 36; Kangas 2009, 185–187.)

Kun päätetään lapsen asuinpaikasta, lähdetään siitä, että lapsella on yksi kiinteä koti, joka tukee elämän jatkuvuuden ja pysyvyyden tunnetta (Huttunen 2001, 116; Taskinen 2001, 29; Kangas 2009, 185). Lisäksi on tärkeä varmistaa, että muutokset olisivat mahdollisimman vähäisiä. Tutun ympäristön, päiväkodin tai koulun sekä kaveripiirin säilyminen helpottaa muutosta. Asumisolosuhteet, vanhempien taloudellinen tilanne ja työajat sekä suhteiden säilyminen isovanhempiin ja sukulaisiin tulee myös huomioida. (Taskinen 2001, 29–30; Linnankoski & Valtonen 2008, 70; Santala 2009, 150.)

Yli 12-vuotiaalla lapsella on lakisääteinen oikeus tulla kuulluksi, kun hänen asuinpaikasta päätetään. Lapsen ei kuitenkaan kuulu tehdä päätöstä siitä, kumman vanhemman puolelle asetuisi, vaan sen tekevät vanhemmat tai tarvittaessa viranomaiset. Lapsella ei ole sellaista kykyä etukäteen ymmärtää, mitä merkityksiä vanhempien ero tuo hänen elämäänsä. (HL 434/2003, 34§; LSL 417/2007, 20§, 86§; Kääriäinen & Niemelä 2008, 43–44, 73; Santala 2009, 147). Jos yli 12-vuotias lapsi vastustaa vanhemman luokse muuttamista tai tapaamista, sitä ei voi laittaa edes tuomioistuimen päätöksellä täytäntöön (Taskinen 2001, 38; Linnankoski & Valtonen 2008, 118).

Yksityiskohtaisesti ja huolellisesti tehty sopimus lapsen huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista turvaa lapsen yhteyden säilymisen molempiin vanhempiin, etenkin jos vanhempien välit ovat riitaiset tai jostain syystä katkenneet (Hokkanen 2005, 46–47; Kiiänmaa 2008, 124). Sosiaalitoimessa vahvistettu sopimus turvaa sen, että tehty sopimus on lapsen edun mukainen (Litmala 2002, 55; Linnankoski & Valtonen 2008, 104).

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361 säätelee lapsen asemaa erossa. (1-2 §) Lain tarkoituksena on suojella lapsen tärkeitä suhteita molempiin vanhempiin (Taskinen 2001,11.) Laki rakentuu tasa-arvon periaatteelle. Myös kansainvälisillä sopimuksilla on pyritty turvaamaan lapsen oikeutta pitää yhteyttä muualla asuvaan vanhempaansa. ”Tällaisia sopimuksia ovat esim. yleissopimus lapsen oikeuksista (9.artikla) sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus (4.artikla). (Kangas 2009, 184, 187.).

Kun vanhemmat eroavat, sopimukset tehdään pääsääntöisesti yhteishuollosta. Yksinhuoltajuudelle pitää olla jokin erityinen perustelu; esimerkiksi yhteishuolto on vanhemman väkivaltaisuuden takia vaaraksi lapselle. (Kuronen 2003, 111; Kiiänmaa 2011a.) Lapsen yhteishuollossa vanhemmat päättävät yhdessä mm. lapsensa hoidosta, kasvatuksesta, nimestä, passista, asuinpaikasta, uskontokunnasta, koulutuksesta ja terveydenhuollosta sekä lapsen omaisuuden käytöstä (Taskinen 2001, 25). Yhteishuollossa kumpikin huoltaja on oikeutettu saamaan lasta koskevia tietoja viranomaisilta mm. päivähoitosta, lääkäriltä, opettajilta ja poliisilta (Kiiänmaa 2011a).

Yleisimmässä tapaamismallissa lapsi tapaa etävanhempaansa joka toinen viikonloppu ja viettää osan lomista sekä juhlapyhistä hänen kanssaan. Laajennetussa tapaamisoikeudessa etävanhempi tapaa lasta edellä olevien lisäksi vähintäänkin yhtenä arki-iltana vii-

kossa. (Linnankoski & Valtonen 2008, 82–83; Kangas 2009, 188.) Yhteishuoltajuus ja riittävän laajat tapaamisoikeudet takaavat paremmin molempien vanhempien aktiivisuuden, sitoutumisen sekä kiinteän suhteen lapsen elämässä. (Kangas 2009, 184; Lastensuojelun keskusliitto.)

Sisarusten suhteen päätökset huollosta ja asumisesta voivat olla erilaisia. Jokaiselle lapselle räätälöidään omien tarpeiden mukainen päätös. Samalla pitää kuitenkin huomioida sisarussuhteiden läheisyys ja yhteydenpidon jatkuminen. Jos lapset asuvat eri vanhempien luona, heidän kesken on tärkeä pitää yllä tiivistä yhteistyötä, jotta lasten keskinäiset suhteet ja suhteet toisen vanhempaan säilyisivät. (Taskinen 2001, 23–24.)

Tuomioistuin voi määrätä lapselle lisäksi oheishuoltajia varsinaisten huoltajien rinnalle. Oheishuoltajilla ei ole elatusvelvollisuutta, vaan heidän tehtävänä on hoitaa ja kasvat-
taa lasta. Esimerkiksi tilanteessa, jossa toinen yhteishuoltaja on lakannut huolehtimasta lapsen huollosta ja elatuksesta, voi yksinhuoltajan vanhemmat saada oheishuoltajuuden. (Taskinen 2001, 26–27.)

Jos toinen vanhempi saa lapsen yksinhuollon, hänellä on kaikki päätäntävalta lapsen asioissa. Toinen vanhempi ei saa lapsesta mitään tietoja ilman yksinhuoltajan tai tuomioistuimen erikseen antamaa lupaa. (Kangas 2009, 184; Kiianmaa 2011a.) Yksinhuolto ei poista lapsen oikeutta tavata muualla asuvaa vanhempaa eikä tämän vanhemmuutta sekä velvollisuutta huolehtia lapsen elatuksesta (Bronberg & Hakovirta 2009, 188–189; Ihalainen & Kettunen 2011, 84; Kiianmaa 2011a). Arkikielessä yksinhuoltajasta puhuttaessa tarkoitetaan usein vanhempaa, joka asuu lasten kanssa, vaikka vanhemmilla on yhteishuoltajuus (Sosiaaliportti).

Vuoroasumismalli on yleistymässä myös Suomessa. Siinä lapsi asuu molempien vanhempien luona suunnilleen yhtä paljon. Järjestely edellyttää vanhempien maantieteellistä läheisyyttä sekä heidän välillä toimivaa yhteistyötä. (Linnankoski & Valtonen 2008, 82, 116; Peuralahti 2012, 43–44.) Toinen vanhempi on juridisesti lähihuoltaja ja toinen tapaajavanhempi. Vuoroasumista on mahdollisuus toteuttaa myös niin, että lapsella on pysyvä asuinpaikka ja vanhemmat asuvat siinä vuorotellen lapsen kanssa. (Taskinen 2001, 30; Kangas 2009, 188; Peuralahti 2012, 44.)

Päivähoito, koulu ja suhteet vanhempiin, sukulaisiin ja ystäviin pysyvät muuttumattomina. Kun lapsen arki jakautuu molempien vanhempien kesken, läheisyys säilyy. Se vaikuttaa suotuisasti lapsen kehitykseen, koulumenestykseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Vanhempien vuorovaikutus toimii paremmin kuin muissa eroperheissä. Yhteiskunta ei kuitenkaan tue kahden kodin mallia ja vain toinen vanhempi voi saada perhetukia. (Taskinen 2001, 30–31; Sund 2005, 93–95.) Vuoroasuminen ei sovi alle kolmevuotiaalle lapselle, koska hän ei pysty vielä ylläpitämään turvallisuutta tuottavia mielikuvia poissaolevasta vanhemmasta (Sinkkonen 2011, 180–181).

Etävanhemman ja lapsen tapaaminen voidaan järjestää myös valvottuna, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapselle voisi koitua tapaamisesta haittaa. Mm. tapaavan vanhemman väkivaltaisuus, alkoholi- tai mielenterveysongelmat voivat olla perusteluina valvotuille tapaamisille. (Sosiaaliportti.) Jos lapsen tapaamisiin liittyvään vaihtotilanteeseen liittyy uhkaa tai riitaa, lapsen turvallisuus voidaan taata järjestämällä valvottu vaihto kolmannen henkilön läsnä ollessa. Esimerkiksi Tampereella, Tampereen ensi- ja turvakotiyhdistyksen, Perhekulma Puhurissa järjestetään lapsen valvottuja vaihtoja. (Pohjoisvirta 2011, 144; Tampereen ensi- ja turvakotiyhdistys 2012).

3.5 Erovanhemmuus

Kun vanhempien keskinäinen pari- ja rakkaussuhde päättyy eroon, heidän on luotava uudenlainen suhde vanhemmuuden tasolla (Kuronen 2003, 106; Niemelä & Kääriäinen 2008, 40; Tuomi 2008, 8). Eron jälkeinen vanhemmuus määräytyy pitkälti sen mukaan, millainen parisuhde oli ennen eroa, miten ero hoidettiin ja millainen eron jälkeinen suhde on (Hokkanen 2005, 11; Tuomi 2008, 2).

Tavoitteena on yhteistyövanhemmuus, josta henkilökohtaiset kaunat pidetään poissa. Vanhempien pitäisi pystyä keskustelemaan yhdessä lapsen jokapäiväiseen elämään liittyvistä asioista juridisesta huoltomuodosta riippumatta. Erotilanteessa vanhemmilta kysytään aikuisuutta, koska lapsella on tarve rakastaa molempia vanhempia ja säilyttää heidät elämässään. Lapsi haluaa myös ylläpitää vanhemmista myönteistä kuvaa. (Taskinen 2001, 13; Kuronen & Hokkanen 2008, 27; Linnakoski & Valtonen 2008, 69, 72; Kinnunen 2010, 73–77.)

Eron myötä muualla asuvan vanhemman ja lapsen yhteyden laatu ja määrä laskee herkästi (Karttunen 2010, 70). Vanhemmuuden eri puolet, taloudellista vastuuta lukuun ottamatta, kuten lapsen huolenpito ja kasvatustyö sekä tunnesuhde voivat kuitenkin jäädä toteutumatta erovanhemmuudessa (Kuronen 2003, 113–114).

Vanhempien kesken voi esiintyä ylipääsemättömiä kommunikaatio-ongelmia tai vanhempi voi pyrkiä poistamaan toisen vanhemman aggressiivisesti ja järjestelmällisesti lapsen elämästä. Tällöin ”irtisanotulta” vanhemmalta vaaditaan kekseliäisyyttä, jos hän haluaa pitää yhteyttä lapseen ja olla hänen kasvussaan mukana. Riidattomuus ei olekaan aina merkki sovinnollisuudesta, vaan vanhempi voi joutua luopumaan kokonaan omasta vanhemmuudestaan. Yhteinen vanhemmuus voi toteutua vain, jos molemmat hyväksyvät sen, että toisesta vanhemmasta ei pääse eroon. (Kääriäinen 2008, 90, 94–96, 104.) ”Eron ei tulisi merkitä isälle tai äidille vanhemmuuden päättymistä tai liiallista yksin kannettavaa vastuuta lapsen hoidosta ja kasvatuksesta” (Taskinen 2001, 43).

4 ISYYS

4.1 Isyyden muodot

Kasvatustieteen tohtori, isyystutkija Jouko Huttunen (2001) määrittelee isän (mies) henkilöksi, joka ei ole synnyttänyt lasta, mutta jolla on läheinen suhde lapseen. Huttunen jakaa isyyden neljään eri ulottuvuuteen: biologiseen, juridiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen isyyteen. Biologinen isyys merkitsee biologista, perinnöllistä suhdetta, joka on miehen ja lapsen välillä. Se alkaa, kun miehen sukusolu hedelmöittää naisen munasolun. Vaikka mies ei saisikaan isän asemaa lapsen elämässä, puolet lapsen geneettisestä perimästä on peräisin häneltä. (Huttunen 2001, 57–65; Kuronen 2003, 117–118.) Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen kohdalla äiti voi päättää, saako lapsi biologisen isän, koska isyystutkimusta ei tehdä vasten äidin tahtoa (Sund 2005, 81).

Biologinen isä saa yleensä myös juridisen isyyden. ”Isyyslain (700/1975) isyys- olettaman nojalla avioliitossa oleva mies tulee juridiseksi isäksi lapsen syntyessä avioliiton aikana.” Avioliitossa oleva mies voi saada lapsen juridisen isyyden tunnistamalla isyytensä lastenvalvojan luona, joka vahvistetaan käräjäoikeudessa. Jos mies ei tunnista vapaaehtoisesti isyyttään, vaikka siitä on olemassa todisteet, isyyden vahvistaminen tehdään tuomioistuimen päätöksellä. Mies voi tulla juridisesti isäksi myös adoption kautta. Täysivaltaiseen, juridiseen isyyteen kuuluu lapsen huoltajuus sekä elatuksesta huolehtiminen. Lisäksi lapsi perii juridisen isänsä. (Huttunen 2001, 60 – 62.)

Sosiaalinen isyys toteutuu, kun isä on aktiivisesti mukana lapsen elämässä, hoivaten ja huolta pitäen sekä yhteisten lomien ja harrastusten kautta. Sosiaalinen isyys ei edellytä biologista isyyttä. (Huttunen 2001, 62–63; Kuronen 2003, 117–118; Sund 2005, 82.) Psykologinen isyys on isäsuhteen tunnepohjainen, kiintymykseen perustuva puoli. ”Psykologinen isyys määrittyy ensisijaisesti lapsen kautta: ketä lapsi pitää isänään, kenen hän on kiintynyt, keneen hän turvaa ja kenellä on hänen kasvatukseensa liittyvää arvovaltaa.” (Huttunen 2001, 64.) Kun vanhemmat elävät yhdessä, isän ja lapsen välille syntyy normaalisti kiintymys, vahva psykologinen side. Siteen katkeaminen voi vaarantaa lapsen täysipainoisen kehityksen. (Sund 2005, 82–83.)

4.2 Isyyden kehityskulku

Huttusen (2001) Suomessa tekemän isyystutkimuksen mukaan perinteisen isyyden tilalle on tullut kaksi erisuuntaista kehityskulkua: oheneva isyys ja vahvistuva, voimistuva isyys. Oheneva isyys voi olla seurausta siitä, että isyys on kaventunut pelkäksi biologiseksi, ”siittäjäiseksi” tai juridiseksi isyydeksi. (Huttunen 2001, 151–153; Jokinen 2004, 195; Laaksonen 2010, 47.) Isä voi sitoutua heikosti isyyteen, jos hän joutuu isäksi vasten tahtiaan tai suunnittelemattomasti. Vauva-aloite lähtee usein naisen taholta. Mies tekee lapsen kumppaninsa mieliksi tai hän voi myös joutua valmiiksi päätetyn asian eteen eli raskaus on vain toisen osapuolen projekti. (Huttunen 2001, 42, 90; Sevón & Huttunen 2002, 78–80; Mykkänen & Huttunen 2008, 182.) Oheneva isyys voi myös viitata isän vaikeuksiin aikuistua ja löytää luonteva tapa olla lapsen kanssa (Rantalaiho 2003, 205; Punamäki 2011, 99).

Vahvistuva, voimistuva isyys on sitoutumista isyyteen ja vanhemmuuteen, joka näkyy isän arjessa, valinnoissa ja ajankäytössä. Isän aktiivinen vuorovaikutus lapsen kanssa ja hoito mahdollistaa lapsen kiintymisen molempiin vanhempiin. Isä osallistuu myös koti-töihin. Isä pystyy vastaamaan lapsen ruokien ja vaatteiden valinnasta tai vaikkapa päivähoitopaikan hankkimisesta. Nykyisä voi tehdä asioita, jotka olisivat aiemmin olleet uhka hänen miehisyydelle. (Huttunen 2001, 151–153, 168–169; Sinkkonen 2009, 197; Laaksonen 2010, 48–49.)

Osallistuva isyys ei ole kuitenkaan kokonaan syrjäyttänyt perinteistä mallia, jossa isä vastaa perheen toimeentulosta ja äiti kodista. Isä voi syrjäytyä perheestä, koska äiti elää eri maailmassa lapsen kanssa. Isä voi olla mustasukkainen lapsen viemästä huomiosta. Äiti voi toimia tiedostamattaan portinvartijana isän ja lapsen välisessä suhteessa. Hän voi kokea olevansa taitavampi lapsen hoitaja ja opastaa jatkuvasti isää, jolloin isä saa tyytyä osaansa äidin apulaisena. (Hermanson 2008; Mykkänen & Huttunen 2008, 181.)

Hoitavan isyyden edellytyksenä on jaettu vanhemmuus, jossa korostuu isän vahva sitoutuminen vanhemmuuteen ja lapsen hoitoon syntymästä lähtien. Jokapäiväiset hoitotilat teet luovat isän ja lapsen välille kiinteän ja läheisen suhteen. Lapsi saa kummaltakin vanhemmaltaan turvaa, hoivaa ja hellyyttä. (Huttunen 2001, 75, 174–176; Hermanson 2008.)

Hoivaavan isyyden toteuttaminen ei ole helppoa, koska harvalla nykyisällä on kuitenkaan omasta lapsuudestaan siihen mallia (Huttunen 2001, 91; Hermanson, 2008). Esimerkiksi Suomessa oli vallalla perinteisen isyyden muoto 1900-luvun alusta 1960-luvulle saakka. Isä toimi perheenpäänä, leiväntuojana ja kurinpitäjänä. Äiti hoiti perheen arjen ja lasten kasvatuksen. (Huttunen 2011, 72; Laaksonen 2010, 47.) Naisten ja pienten lasten äitien työssäkäynti yleistyi teollistumisen, laajan muuttoliikkeen, naisten koulutustason nousun sekä päivähoitojärjestelmän kehittymisen myötä 1960-luvulla (Kolehmainen 2004, 90; Anttonen & Sointu 2006, 15; Vuori 2004, 32, 40). 1970-luvulla syntyi avustavan isän rooli, kun isä joutui tuuraamaan äitiä lasten ja kodin hoidossa. Vastuu lapsesta kuului vielä pitkään äidille. (Huttunen 2001, 164; Vuori 2003, 54.)

1970-luvulla isien perinteinen ”johtaja-asema” perheessä alkoi murtua. Nykyinen Isyyslaki 5.9.1975/700 tuli voimaan vuonna 1975. Laissa määrättiin elatuksesta ja isyyden tunnistamisesta. Isillä on ollut vuodesta 1978 lähtien mahdollisuus isyyslomaan lapsen syntymän yhteydessä. Isyyslomaa perusteltiin isän ja lapsen suhteen parantamisella. Vuonna 1984 voimaan tullut laki lapsen huolto- ja tapaamisoikeudesta, 8.4.1983/361, korosti molempien vanhempien tarjoaman roolimallin tärkeyttä lastenkasvatuksessa. (5.9.1975/700; Vuori 2003, 51; Vuori 2004, 35; Laaksonen 2010, 48.)

1980-luvun alun yhteiskunnalliset muutokset ovat mahdollistaneet isän hoivaavuuden. Isäksi tulevalle miehelle on jo kymmeniä vuosia ollut mahdollisuus osallistua isyysvalmennukseen, synnytykseen sekä pitää isyys- ja vanhempainlomaa. (Huttunen 2001, 27, 168; Laaksonen 2010, 48.) Isien vanhempainvapailta on pyritty tarjoamaan tasa-arvoa ja jaettua vanhemmuutta sekä isälle ja lapselle rauhaa varhaisen tunnesiteen muodostamiseen ja hoitajana harjaantumiseen (Rantalaiho 2003, 217–220; Anttonen & Sointu 2006, 14).

4.3 Isän merkitys lapsen elämässä

Sosiaali-, terveys- ja kasvatustyössä on ollut pitkään vallalla ajatusmalli, joka on perustunut mm. brittiläisen psykiatrin, John Bolbyn (1907–1990) kiintymyssuhdeteoriaan. Teoria on korostanut äidin ja lapsen ensisijaista suhdetta isään ja muihin ihmissuhteisiin verrattuna. Äidin ja lapsen suhde on nähty lapsen tunne-elämän kehityksen kannalta

tärkeänä ja erossa oloa äidistä on pidetty lapselle haitallisena. (Sinkkonen & Kalland & 2001, 7; Kalland 2001, 203; Castrén 2009, 140; Santala 2009, 139.) Kiintymyssuhde-teorian nykytulkinnan mukaan lapsella on kyky luoda suhde molempiin vanhempiin ja siten isän asema varhaisissa suhteissa on vahvistunut äidin rinnalle. (Hautamäki 2001, 33; Mäkelä 2011; Sinkkonen 2011, 179.)

Unkarilaisen lapsipsykologi Margaret Mahlerin (1897–1985) ja brittipsykiatri John Bolbyn mukaan ”lapsen hyvä kehitys edellyttää lapselle tärkeiden aikuisten pysyvyyttä ja todellista läsnäoloa päivittäisessä elämässä” (Rusanen 2011, 27). Molempien vanhempien roolit ovat tarpeellisia lapselle. Vanhemmat toimivat toisiaan täydentävällä tavalla. (Paquette 2005, Rusanen 2011, 174–175 mukaan.)

Isän toteuttaa vanhemmuuttaan omalla tavallaan, joka poikkeaa äidin tyylistä. Isä leikkii lapsen kanssa fyysisemmin. Hän tarjoaa lapselle voimakkaita elämyksiä ja mahdollisuuksia rikkoa rajoja leikin avulla. Isä auttaa lasta aggressiivisten tunteiden säätelyssä sekä edesauttaa lasta kilpailutaidoissa, joita myöhemmässä elämässä tarvitaan. Isä asettaa rajoja ja on vähemmän verbaalinen. Äiti on usein hoivaavampi. Molemmat vanhemmat antavat virikkeitä ja turvaa. (Sinkkonen 2003, 100; Sinkkonen 2009, 196; Punamäki 2011, 121–122;.)

Lastenpsykiatrian dosentti Jari Sinkkonen (2009, 211) painottaa, että jokainen lapsi haluaa olla maailman parhaan äidin ja isän lapsi. Se on tärkeää lapsen oman arvontunnon ja identiteetin kannalta. Jos esimerkiksi poika joutuu työntämään pois mielestään isänsä, jolta hän on saanut mm. persoonallisuuspiirteitään, sukupuolensa ja ulkonäkönsä, vaikutukset hänen miehisyyteensä ovat mittavat. Lapsi kokee, että kaikki mikä liittyy miehisyyteen, on huonoa. (Sinkkonen 2009, 211.) Kun lapsi arvostaa omaa sukupuolta edustavaa vanhempaa, se auttaa lasta kokemaan oman sukupuolensa riittävän vetovoimaisena ja saa siten aikaan lapsessa halun kasvaa oman sukupuolensa kaltaiseksi (Rusanen 2011, 183).

Isällä on keskeinen merkitys lapsen persoonallisuuden, moraalin ja seksuaalisen identiteetin kehittämisessä. Hän on pojalleen samaistumiskohde ja miehisyyden lähde sekä tyttärelleen ”ensimmäinen valloitus”, johon tyttö voi peilata tulevia seurustelusuhdettaan. Jos tytär saa rakkautta ja arvostusta isältään, hän osaa edellyttää sitä aikuisena

myös kumppaniltaan. Isän tehtävänä on myös siirtää oma arvomaailma ja kulttuuriperintö seuraavalle sukupolvelle. (Sinkkonen 2009, 213–214; Myllärniemi 2010, 167; Punamäki 2011, 119–120.)

Isän läsnäolo sekä isän ja lapsen välinen hyvä suhde tukee lapsen kehitystä (Punamäki 2011, 107). Jos lapsi menettää vanhempien eron myötä turvallisen kiintymyssuhteen isään, pahimmillaan se voi johtaa hylkäämiskokemuksiin ja traumoihin (Sund 2005, 92). Lastenpsykiatri Jukka Mäkelä painotti ”Tasa-arvoa erovanhemmuuteen”-seminaarissa, että isän poissaolo voi aiheuttaa lapselle tuhoisampaa stressiä kuin kipu tai laiminlyönti. Eikä yksi ihminen pysty tarjoamaan samaa, mihin kaksi vanhempaa pystyy. (Mäkelä 2011.) Psykologi ja psykoterapeutti Jorma Myllärniemi (2010, 24) toteaa tiivistetysti, että ”hyvä ja kyvykäskään äiti ei voi täysin korvata lapselle isän merkitystä. Isyyttä olisi tuettava nykyistä voimakkaammin lapselle erityisenä ja ainoalaatuisena suhteena (Punamäki 2011, 124).

Isättömyyttä ei ole pidetty Suomessa kovinkaan suurena yhteiskunnallisena ongelmana, toisin kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa pidetään. Sitä vastoin yksilötasolla toisen vanhemman puuttuminen on vakava asia.(Hokkanen 2002, 133; Hokkanen 2005, 143.) Isätön lapsi altistuu mm. kiusaamiselle. Siitä johtuva paha olo voi purkautua esimerkiksi aggressiona tai sulkeutumisenä ja johtaa jopa hirmutekoihin. (Isättömyys jättää aukon lapsen sisimpään 2009.)

Lastenpsykiatrin työssään Sinkkonen (2009) on havainnut, että jos pikkupojilta puuttuu läheinen vuorovaikutus isään, he esiintyvät hyvin machomaisesti. Miehisuus näyttäytyy heidän mielikuvissaan pelkkänä kovuutena ja aggressiona. (Sinkkonen 2009, 200.) Useat tutkimukset antavat viitteitä siitä, että nuorten poikien käyttäytymisongelmat ja isän puuttuminen liittyvät läheisesti yhteen (Paquette 2005, Rusasen 2011, 204 mukaan). Miehen mallin tarkeys korostuu myös sosiaalitoimessa tai perhetukikeskuksissa, kun työskennellään lasten kanssa, jotka eivät asu isän kanssa (Forsberg 1998, 215–216). Biologisen isän antaman miehen mallin tarvetta voidaan perustella myös lapsuuden naisistumisella, joka on seurausta yksinvanhemmuudesta. Yhä harvempi isä asuu ja elää vakituisesti oman lapsensa kanssa. Lisäksi monet lapsuuden instituutiot, kuten päiväkotit ja koulu ovat naisvaltaisia (Rantalaiho 2003,205, 219).

4.4 Isän asema erossa

Suomessa vahvistetaan vuosittain noin 40 000 lasta koskevaa huoltajuussopimusta (Peuralahti 2012, 96). Vuonna 2011 äidin ja lasten muodostamien perheiden osuus oli 17,6 % eri lapsiperheistä, kun isien ja lasten muodostamien perheiden osuus oli vastaavasti vain 2,7 % eri lapsiperheistä (Tilastokeskus 2011). Edelleen siis valtaosa lapsista jää eron jälkeen äidin luokse asumaan ja yhä harvempi lapsi asuu juridisen isänsä kanssa. (Huttunen 2001, 118; Kuronen 2003, 107-108; Rantalaiho 2003, 217; Santala 2009, 152.) Vaikka mies olisi jäänyt aikanaan kotiin lapsia hoitamaan, isästä tulee viikonloppuisä, joka voi saada korkeintaan laajennetun tapaamisoikeuden (Linnankoski & Valtonen 2008, 33).

Lapsen asumiseen isän luona on yleensä jokin erityinen syy, kuten esimerkiksi äidin päihde- tai mielenterveysongelmat, äidin kuolema, äidin liikkuva epäsäännöllinen työ tai isän omistama, tilavampi koti (Huttunen 2001, 118–119; Sinkkonen 2003, 228; Hokkanen 2005, 95; Kröger 2009, 174). Saadakseen lähihuoltajuuden isän on täytynyt osoittaa vahvoja näyttöjä kyvyistään vanhempana (Huttunen 2001, 118–121; Kröger 2009, 174–180).

Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa esitettiin jo vuonna 1999 isän aseman vahvistamista avioerossa (Kivimäki 2003, 195). Sosiaali- ja oikeustoimen asiakkaana isä ei edelleenkään koe olevansa tasavertainen äidin kanssa. Naisvaltaisella sosiaalitoimella ja puolisoilla saattaa olla vielä nykyisinkin vahva käsitys äidin ylivertaisuudesta vanhempana, koska isää ei nähdä yhtä hoivaavana. (Linnankoski & Valtonen 2008, 31–32; Santala 2009, 144; Oulasmaa & Saloheimo 2010, 28.) Mm. neuvoloissa on tiedostettu, että isät jäävät vanhempina äitien varjoon ja heitä on yritetty ottaa paremmin huomioon. Moni mies kokee siitä huolimatta itsensä ulkopuoliseksi lasta koskevissa asioissa. (Varjo 2010, 22; Punamäki 2011, 124.)

Aino Kääriäisen tutkimuksen (2008) perusteella isät kokevatkin taistelevansa tuulimyllyjä vastaan, kun neuvotellaan lapsen lähihuoltajuudesta. Isien mielestä päätöksissä esiintyy ennalta sovittua äititapaisuutta. Äititapaisuus ilmenee mm. äitinä olemisen tavoissa, kuten imettämisenä tai äidin kyynä hoivata pientä lasta. (Kääriäinen 2008, 76.)

Myös se, että ”lapsi kasvaa fyysisesti naisessa, ei miehessä” tukee äititapaisuutta (Mykänen & Huttunen 2008, 173).

Sosiaalitoimet hakevat miehiä tukihenkilöiksi isättömille pojille ”antamaan miehen mallia” tai tukiperheitä yksinhuoltajavanhemmille, mutta biologiset, eronneet isät eivät koe saavansa apua omaan isyyteensä (Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto 6 /43/09; Ropponen 2010, 8; Tukiperhe-esitys 2012). Tilastokeskuksen vuoden 2008 tietojen mukaan kolmannes lapsista ei tapaa juuri lainkaan eron jälkeen toista vanhempaansa ja vain kolmannes lapsista pystyy säilyttämään kiinteän suhteen eron jälkeen molempiin vanhempiinsa (Tilastokeskus 2008, Halme 2009, 113 mukaan). Myös Huttusen (2001) havaintojen mukaan isä-lapsi suhteesta ei voida puhua enää parin vuoden kuluttua erosta konkreettisenä asiana (Huttunen 2001, 110). Myös Sund tuo esiin saman asian: Kolmannes vanhemmista ei tapaa erossa ”menettämiään” lapsiaan juuri lainkaan. (Sund 2005, 14.) Tilanne eron jälkeisissä isä-lapsi suhteissa on siis pysynyt samanlaisena vuodesta toiseen.

Parisuhteen päätyminen ja perheen hajoaminen luokien eniten etäisyyttä juuri isän ja lapsen väliseen suhteeseen, joten siihen tulisi kiinnittää erityistä huomiota (Castrén 2009, 70; Halme 2009, 27). Yhteiskunnan tukitoimet eivät kuitenkaan kohdistu etävanhemman ja lasten suhteeseen, vaan lähivanhemman ja lasten muodostamaan perheeseen (Kiiänmaa 2008, 121; Kruk 2010, 165). Lastenvalvojana toimivan Marian Tuomen mukaan (2008, 6) eroaville miehille pitäisikin olla enemmän apua tarjolla. Lisäksi eroauttamisen muotoja tulisi kehittää, jotta isyys ei päättyisi erossa. (Tuomi 2008, 6.)

Eron jälkeen isä joutuu määrittelemään uudelleen isänä olemisen tavan. Isyys voi jatkua joko läsnä olevana tai etäännyvänä. Isä-lapsi-suhde joutuu koetukselle uuden perhetilanteen edessä. Suhteen säilyttäminen vaatii etävanhemmalta uudenlaista aktiivisuutta ja ponnistelua. (Huttunen 2001, 48; Tuomi 2008, 8; Peltola & Salmiovirta, 2010, 67.)

Lastenvalvojana työskentelevä, kasvatustieteiden maisteri Marian Tuomen tutkimuksen (2008) mukaan eroisyys voi näyttäytyä hoitavana, osallistuvana tai etäännyvänä. Eron jälkeen hoitava isä on useimmiten edelleen turvallinen, hellä isä. Vaikka hän suree tunnetasolla rakkaussuhteen päättymistä ja on pettynyt, isyys jatkuu yleensä muuttumattomana. Osallistuva isä on aiemmin ollut mukana lasten- ja kodinhoidossa. Eron myötä

isän osallistumisen määrä voi muuttua, jos isä joutuu etäämmälle lapsesta maantieteellisen etäisyyden kasvaessa tai jos suhde lapsen äitiin rikkoutuu. Isä saattaa myös muuttua hoitavammaksi eron myötä. Työhön suuntautunut, taloudellisen vastuun kantanut, perinteinen isä on aiemmin jättänyt lasten ja kodin hoidon äidille. Eron jälkeen perinteiseen isyyteen liittyy etääntymisriski (Tuomi 2008, 95–97.)

4.5 Mies yrittää selvitä yksin

Miehen läheisin suhde ja tuki on usein oma puoliso. Suhteen päättyessä mies voi jäädä aivan yksin, koska ympärillä oleva turvaverkko irtoaa, ystävät ja suku hajoavat. Myös arjen rutiinit menevät usein täysin uusiksi. (Sund, 20; Väestöliitto; Laaksonen 2010, 49.) Miehen on vaikeampi sopeutua eroon kuin naisen, koska yleensä äiti saa huoltajuuden (Kruk 2010, 165). Mies yrittää elää vanhemmuuttaan ilman lapsia ja tasapainotella oman ja lasten ikävän välillä (Kääriäinen, 2008, 91). Yksin asuessaan etävanhemmalla on aikaa ajatella. Perheen hajoaminen, ero lapsista ja eron vaikutukset lapsiin kuormittaa miestä ja aiheuttaa syyllisyyttä. (Peltola & Salmiovirta 2010, 69; Väestöliitto)

Suomalaisen miehen taakkana on ollut oletus, että vaikeista elämäntilanteista on selvitävä yksin eikä heikkoutta, avuttomuutta, surua ja epäonnistumista ole lupa ilmaista. (Sund, 2005, 20; Kiiänmaa 2008, 75; Laakso, 2010, 81.) ”--isänä olemisen polttavakkaan ongelmat eivät kuulu sen enempää työelämän kuin vapaa-ajan maskuliinisiin puheenaiheisiin” (Huttunen, 2001, 210).

Äidit saavat tukea eroprosessissaan neuvoloista ja omista verkostoistaan (Laaksonen, 2010, 50). Myös eroseminaarit ja -ryhmät koostuvat edelleen suuremmaksi osaksi naisista (Kiiänmaa, 2008, 75). Mies sitä vastoin yrittää purkaa kokemustaan joko toiminnan tai yksinäisyydessä miettimisen kautta. Uusi suhde voi olla myös yritys ratkaista erokriisi. Eronnut isä voi paeta työhön tai runsaaseen alkoholin käyttöön, joka voi pahimmillaan johtaa itsetuhoon saakka. Unettomuus ja laskenut vireystaso sekä erilaiset mielenterveydenongelmat ovat tyypillisiä seurauksia erosta. Mies hakee apua useasti vasta siinä vaiheessa, kun omat voimat loppuvat ja vasta, kun on pakko. (Sund 2005, 85; Saari 2008, 70; Tuomi 2008, 25, 69; Kruk 2010, 161.)

Lapsen menetyksen seurauksena isä voi menettää kokonaan elämänhallintansa ja työkykynsä (Jämsä 2010, 70). Etenkin jos miehellä on jo ennestään muita ongelmia, kuten esimerkiksi päihdeongelma, alamäki voi seurata hyvinkin nopeasti. Vanhemmuuden säilyminen on tärkeää elämän mielekkyyden kannalta. (Koiso-Kanttila 2009, 175–176). Sinkkonen (2003) on huolissaan kasvavasta joukosta ”ahdistuneita, vihaisia, surullisia, jo luovuttaneita, yksin vanhenevia miehiä, joilta on viety mahdollisuus osallistua omien lastensa elämään” (Sinkkonen 2003, 250–251).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimustavan ja aineistonkeruun valinta

Aloitin tutkimuksen perehtymällä isyyteen ja avio- ja avoeroihin liittyvään kirjallisuuteen, jota olikin varsin hyvin saatavilla. Tutkiessani aiheeseen liittyvää kirjallisuutta sain jo tuntumaa siitä, että erovanhemmuuteen liittyy monenlaisia seikkoja. Varsinaisen aineiston keruu osoittautui erittäin haastavaksi. Ensin sovin teemahaastattelusta lokakuussa 2010 Tampereen kaupungin Perheoikeudellisten palvelujen, johtavan sosiaalityöntekijän kanssa. Myöhemmin muutin näkökulmaani ja halusin saada tietää enemmän isien omista kokemuksista.

Joulukuussa 2010 otin yhteyttä Tampereen Miessakkien yhdyshenkilöön ja lähetin sähköisesti kirjoituspyyntöni. Tavoitteenani oli saada tarvittava tutkimusaineisto eronneille isille suunnatun kirjoituspyynnön avulla. Otin myös myöhemmin huhtikuussa 2011 yhteyttä Lahden Miessakkeihin, koska kyselyni eivät olleet tuottaneet tulosta. Jaoin kyselyäni myös opiskelutovereilleni välitettäväksi. Vastauksia ei edelleenkään tullut ja koin jo liki hätäännystä. Keväällä 2012 opinnäytetyön ohjaajani avusti aineiston keruutani antamalla yhteystiedon, jonka perusteella sain kyselyni nähtäväksi myös Yhden vanhemman perheiden liiton sivuille. Lisäksi olin yhteydessä Isät lasten asialla ry:hyn sekä Elatusvelvollisten liiton, Pirkanmaan yhdistykseen. Sain sähköpostitse seitsemän, erilaista kirjoitelmaa eroisyydestä. Kirjoitelmat olivat pituudeltaan yhdestä neljään sivua.

Kirjoituspyyntö sisälsi seitsemän avointa kysymystä, joiden toivoin auttavan isiä kirjoittamaan eroisyydestään. Pyysin isiä kertomaan, ovatko he lähi- vai etävanhempia. Jos he ovat etävanhempia niin, kuinka usein he näkevät lasta ja kuinka tapaamiset sujuvat. Lisäksi pyysin isiä kertomaan yhteistyöstään lapsen äidin kanssa vanhempina. Lopuksi toivoin isien kertovan, että millaiseksi he kokevat isyytensä eron jälkeen sekä haluaisivatko isät tukea isyytensä ja jos niin, millaista tukea. LIITE 1

Tutkimukseeni osallistui seitsemän isää. Heillä oli eri-ikäisiä lapsia erohetkellä. Joillakin oli yksi lapsi tai vastaavasti perheeseen kuului erohetkellä useampia lapsia. Vanhemmat olivat sopineet lapsen huoltomuodoksi yhteishuoltajuuden. Yhteistä isien kohdalla oli se, että tutkimukseen vastaushetkellä he kaikki olivat etävanhempia. Kaksi isää

oli ensin lapsen lähivanhempia, joka molempien isien kohdalla muuttui etävanhemmuudeksi, kun äiti sai yksinhuoltajuuden aloittamansa huoltoriidan tuloksena. Yksi isistä oli ollut hetken aikaa sekä lähihuoltaja että etävanhempi. Useimmissa tapauksissa vanhempien tekemä huoltajuussopimus oli vahvistettu lastenvalvojan luona eli sopimuksen piti olla lapsen edun mukaisesti tehty.

Kirjoituspyyntöön sisältyvien avoimien kysymysten avulla pyrin antamaan vastaajille mahdollisuuden kertoa omin sanoin, mitä he haluavat tilanteestaan kertoa. Avoimet kysymykset mahdollistavat myös sen, että vastaaja kertoo keskeisimmät asiat sekä vastauksien kautta voi välittyä asiaan liittyviä voimakkaita tunteita. (Hirsjärvi ym.2009, 201.) Avoimilla kysymyksillä voidaan saada vastauksia, joissa on hyviä ehdotuksia. Toisaalta vastaukset voivat olla epätarkkoja tai vastaaja vastaa aiheen vierestä. (Valli 2010, 126.)

Voimakkaat tunteet olivat myös syynä, miksi en halunnut käyttää tiedonsaantimenetelmänäni esimerkiksi teemahaastattelua. Ero voi olla hyvin kipeä aihe, josta ei ole helppo puhua vieraalle ihmiselle. Eron liittyä monesti myös epäonnistumisen ja häpeän tunteita, jotka voivat olla este vastaamiselle. Vastaavasti aihe voi saada aikaan myös tunteenpurkauksen, jolloin ”juttu lähtee rönsyilemään” tai ikävien asioiden muisteleminen vie viimeisetkin voiman ”rippeet”. Ajattelin, että kirjoittamalla on helpompi pidättäytyä aiheessa. Sähköpostitse lähetetty kirjoituspyyntö ei ollut kuitenkaan paras mahdollinen tutkimusmenetelmä, koska sähköpostikyselyn varjopuolena voi käydä siten, että vastausprosentti jää alhaiseksi (Valli 2010, 113). Omassa tutkimuksessani kävi siten.

Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joka pyrkii kuvamaan todellista elämää. Tutkimuksella tavoitellaan tarkkaan valitun tutkimuskohteen ymmärtämistä. Tutkimuskohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkimuksessa pyritään löytämään tai paljastamaan tosiasioita, ei niinkään todentamaan jo olemassa olevia väittämiä. Laadullinen tutkimus ei pyri yleistämään aineistoa. Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, 161, 164, 181–182.)

Tutkimustehtävänäni oli tutkia, miten isyys jatkuu eron jälkeen. Tutkimuksessa käytettiin narratiivista, ”tarinallista” tutkimusmenetelmää. Narratiivista tutkimusaineistoa voidaan tuottaa mm. kerronnan avulla. Tutkittavat voivat kertoa käsityksiänsä omin sanoin

esimerkiksi haastatteluiden tai kirjallisten vastausten avulla. Aineisto ei yksinkertaisimmillaan vaadi eheitä, juonellisia kertomuksia, jolloin isien lyhyemmistäkin vastauksista pystyi saamaan tarvittavaa aineistoa. (Heikkinen 2010, 143–149.)

Narratiivisuus lähestymistapana viittaa siihen, että tutkittavien kertomuksien avulla voidaan ymmärtää elämää ja tehdä elämän tapahtumia merkitykselliseksi. Narratiivinen kertomus eli tässä tutkimuksessa isien kertomukset toimivat tiedon välittäjänä ja tuottajana. Tarinat voivat olla elämänkertoja tai kohdentua vain tiettyyn teemaan. Tarinallisessa lähestymistavassa voidaan tarinan avulla jäsentää ihmiselämän tapahtumia ja tehdä ymmärrettäväksi monentasoisten syiden ja seurausten suhteita. Aineiston käsittely voidaan tehdä narratiivien analyysinä, jolloin kertomuksia luokitellaan erillisiin luokkiin, tapaustyyppien, metaforien tai kategorioiden avulla. Kun aineisto on strukturoimaton, tutkijalle jää suuri vapaus tulkita aineistoa. (Hänninen 2000, 64; Hirsjärvi ym. 2009, 218–219; Heikkinen 2010, 143–149.)

5.2 Aineiston analyysi

Päädyin analysoimaan isien kirjoitelmista koostunutta aineistoa teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin, tarkemmin sanottuna teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113, 117). Tutustuin ensin kaikkiin isien kirjoitelmiin. Kirjoituspyyntöön sisältyneet kysymykset auttoivat aineiston jäsentämisessä ja teemoittelussa. Teemat, joihin olen työssäni erityisesti kiinnittänyt huomiota, kulkevat samassa linjassa tutkimuskysymysten kanssa. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on teoreettisia yhteyksiä ja aikaisemman tiedon pohjalta luodut kysymykset auttavat analyysin teossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96, 117).

Kävin ensin kaikki isien kirjoitelmat läpi, jolloin selvisi, että kaikki isät olivat tutkimus-
hetkellä etävanhempia. Seuraavaksi aloin etsiä isien kirjoitelmista vastauksia ja alleviivasin erivärisillä kynillä niitä. Esimerkiksi alleviivasin punaisella värillä kohdat, jotka kuvasivat sitä, miten yhteistyö vanhempina sujuu. Alleviivasin toisella värillä isien vastaukset, joissa he kertoivat lasten tapaamisista jne. Erityisesti tapaamisissa tarkastelin, kuinka tapaamiset sujuivat ja mitkä tekijät edesauttoivat tapaamisia ja mitkä vaikeuttivat. Etsi myös aineistosta syitä, miksi isillä ei ollut lainkaan tapaamisia. Kokosin näin

saamiani isien vastauksia teemoittain. Kävin tällä tavoin koko aineiston läpi. Teemoittelu oli hetkittäin vaikeata, koska käsiteltävä vastaus olisi voinut sopia useamman teeman alaisuuteen. Tutkijan oma ymmärrys vaikuttaakin siihen, millaisia teemoja tutkija löytää aineistostaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 100).

Vertailin isien kirjoitelmista koostuvasta aineistosta tekemiäni havaintoja aiemmista tutkimuksista nouseviin teorioihin. Erilaiset, isien ja lapsien tapaamisia koskevat ongelmat nousivat lopulta aineiston keskeisiksi teemoiksi, koska vain yhdellä isällä tapaamiset olivat ”ongelmattomia”. Tein isien ja lasten tapaamisista kaavion itselleni, jonka pohjalta aloin työstää aineistoa perin pohjin. LIITE 2

Varsinaisiin tutkimustuloksiin yhdistin teemat, jotka tulivat esiin omasta tutkimusaineistostani ja aiemmista tutkimuksista. Näiden pohjalta alkoi muodostua käsitys eroisyyttä säätelevistä tekijöistä, jotka mahdollistavat tai heikentävät sitä. Lopuksi pohdin analyysin tuloksia ja tein niistä omia johtopäätöksiä eroisyydestä eli (Hirsjärven ym. 2009, 229) mukaan tulkituin tuloksia.

Opinnäytetyöni aiheessa täytyi monet hyvän aiheen kriteerit. Eroisyys aiheena oli todella kiinnostava, jopa niin kiinnostava, että aiheen rajaaminen tuotti suuria vaikeuksia. Koko ajan löytyi uutta tietoa ja uusia näkökulmia erovanhemmuuteen liittyen. Koin aiheeni myös yhteiskunnallisesti merkittäväksi, koska isän ja lapsen suhteen jatkumisella on kauaskantoisia vaikutuksia.

Suuri haaste aiheen kannalta oli siinä, että olen myös itse kokenut avioeron. Työni eri vaiheissa olen joutunut monesti pysähtymään ja miettimään, että pysyisin riittävän objektiivisena enkä antaisi aiheen emotionaalisuuden vaikuttaa siihen, kuinka tarkastelen aihetta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 77 – 81). Haasteeksi aiheen kannalta nousi myös se, että aihe osui hyvin lähelle omaa elämääni, koska myös itselläni on kokemusta etävanhempana olemisesta.

5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimukseen osallistuneet vastaajat ovat voineet käyttää itsemääräämisoikeuttaan siten, että he ovat itse voineet päättää osallistumisestaan. Myös vastaajan informointi tutkimuksen tavoitteesta lisää vastaajan itsemääräämisoikeutta. (Kuula 2006, 61–62, 105.) Tutkimukseen osallistujan yksityisyyttä kunnioitetaan siten, että osallistuja saa itse määrittää, mitä tietoja hän antaa tutkimuskäyttöön. Tutkija on vastuussa tutkittavien tunnistamattomuudesta ja yksityisyyden suojasta eli tutkimustiedot on kirjoitettu siten, että yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa. Se edellyttää tutkijalta arviointia, mitä arkaluontoisia asioita pitää raportoida erityisen varovaisesti tunnistamisriskin vuoksi. Tutkittavan pitää voida luottaa siihen, että tutkimusaineistoa käytetään, käsitellään ja säilytetään sopimuksen mukaisesti (Kuula 2006, 64, 204).

Tutkimuksen luotettavuus (reliabelius) edellyttää, että vaikka tutkimus uusittaisiin, saataisiin samat tutkimustulokset. Tutkimuksen validius (pätevyys) tarkoittaa sitä, että tutkitaan sitä, mitä oli tarkoituskin tutkia. Tutkimusmenetelmä voi olla tutkimukseen sopimaton. Tuloksien virheellisyys saattaa johtua mm. siitä, että vastaajat eivät käsitä kysymystä siten, miten tutkija on sen tarkoittanut. Kun tutkija käsittelee saadut tulokset oman ajattelumallinsa mukaisesti, tutkimuksen pätevyys kärsii. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–232.) Myös tapa, jolla tutkimusaineisto kerätään, käsitellään ja arkistoidaan, liittyy olennaisesti tiedon luotettavuuteen ja tarkistettavuuteen (Kuula 2006, 24).

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus paranee, jos tutkija selostaa tarkasti tutkimuksen toteutuksen ja kaikki vaiheet. Mm. aineiston analyysissä käytetyn luokittelun perusteet tulisi kertoa lukijalle. Tulosten tulkinta edellyttää tutkijalta kykyä punnita vastauksia ja viedä ne teoreettisen tarkastelun tasolle. Tutkijan pitää kertoa, millä perusteella hän esittää tulkintoja ja mihin päätelmänsä perustaa. Suorat haastatteluoitteet rikastavat tutkimuslosteita ja siten auttavat myös lukijaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.)

Tämän tutkimuksen validiteetti on pyritty varmistamaan siten, että kirjoituspyyntöä on muotoiltu useampaan kertaan. Lopullinen versio syntyi yhteistyönä ohjaavan opettajan kanssa. Lyhyet kysymykset on järjestetty siten, että yleisimmät kysymykset olivat heti alussa ja spesifimmät lomakkeen lopussa. Tutkimuksessa esiintyy myös suoria otteita isien kirjoitelmista, joka antaa oikean puheenvuoron isille.

6 TULOKSET

6.1 Miten isyys jatkuu eron jälkeen?

Kirjoituspyyntööni vastasi seitsemän isää. He edustavat vain pientä joukkoa eroisia. Vastauksia ei siis voi yleistää kertomaan kaikkien eronneiden isien kokemuksista. Siitä huolimatta on tärkeä saada heidän tarinansa kuuluviin.

TAULUKKO 1. Tutkimushetkellä isien ja lapsen/lasten tapaamiset

Isä A	ei tapaa lastaan	
Isä B	sovittu tapaamiset toinen viikonloppu	tapaamiset äidin ehdoilla
Isä C	ei tapaa lapsiaan	
Isä D	tapaa lastaan	tapaamiset harvenevat, lapsi muuttamassa kauas isästä
Isä E	ei tapaa lastaan	
Isä F	ei tapaa lastaan	
Isä G	tapaa lapsiaan	tapaamiset toimivat hyvin

Moni tutkimukseen osallistuneista isistä ei tapaa lainkaan lastaan. Kirjoitelmista välittyi kuitenkin aito välittäminen lapsesta ja halu pitää lapsiin yhteyttä. Päätös olla tapaamatta lapsia ei ole heidän oma valintansa. Syitä, jotka ovat johtaneet tähän, valotan lähemmin tutkimustuloksissani. Vain yhdellä isällä tapaamiset ovat sujuneet hyvin tutkimusajan-kohtaan asti. Muita syitä isän ja lapsen harveneviin tapaamisiin oli mm. lapsen muuttaminen äidin mukana kauemmas ja se, että äiti esti tapaamisia.

6.2 Huoltajuusneuvottelut

Huoltajuusneuvottelut ovat osaltaan merkittäviä sen suhteen, millaisena isyys jatkuu eron jälkeen. Ne voivat omalta osaltaan joko tukea tai jopa mitätöidä isyyttä. Äiti voi saada vahvistuksen omalle ensisijaisuudelleen, jos isää ei huomioida riittävästi huoltajuusneuvotteluissa. Tutkimukseeni vastanneiden kahden isän kokemus huoltajuusneu-

votteluista olivat samansuuntaiset, jota myös aiemmat tutkimukset osoittavat. Sosiaali- ja oikeustoimen asiakkaana isä ei koe aina itseänsä tasavertaiseksi äidin rinnalla. Sosiaalitoimessa virkailija oli korostanut jo ensitapaamisessa Isä C:lle, että Suomessa isällä ei ole mahdollisuutta lähihuoltajuuteen ellei äidillä ole joitain vakavia ongelmia.

Virkailija varmaan tarkoitti hyvää ja pyrki tasoittamaan tietämme eroon. Silti tosiasia on minusta, että tuollainen puhe on äärimmäisen epätasa-arvoista ja väärin isää kohtaan. (Isä C)

Isä A koki, ettei tullut kuulluksi huoltajuusneuvotteluissa. Kukaan ei ollut kiinnostunut siitä, mitä isä olisi halunnut sanoa asiaan suhteen. Lapsen äiti oli yrittänyt viimeiseen hetkeen saakka välttää huoltajuudesta sopimista ja perui muutamat sovitut ajat sosiaalitoimistossa. Isä ei saanut sinä aikana nähdä lasta. Kun äiti vihdoinkin suostui sopimaan huoltajuusasioista, sosiaalityöntekijä saneli äidin kanssa ehdot ja isä kuunteli. Kaikki kävi hyvin nopeasti eikä asioista erityisemmin neuvoteltu.

Isä pitää epätasa-arvoisena ”sopueroihin” liittyviä huoltajuusneuvotteluita, jossa isän pitää myöntyä äidin tahtoon. Toinen osapuoli voi sanella kaikki lapsiin ja tapaamisiin liittyvät ehdot. Isä kokee uhrautuvansa joko äidin tai lasten vuoksi. Moni isä tyytyy vähäsiinkin tapaamismahdollisuuksiin ja jättäytyy sivuun välttääkseen ahdistavaa riitelyä. Vanhempi voi perustella ratkaisuaan lapsen edun näkökulmasta. (Huttunen 2001, 105, 109; Taskinen 2001, 62; Rantalaiho 2003, 216–217; Kääriäinen 2008, 69, 73; Koiso-Kanttila 2009, 170.)

Lapsenhuoltolain 361/1983, 2§ mukaan lapsella on oikeus tavata muualla asuvaa vanhempaa. Laki ei kuitenkaan takaa vanhemman tapaamisoikeuksia (361/1983; Taskinen 2001, 36). Jos huoltajuussopimuksia tehtäessä tulee esiin jotain tekijöitä, jotka voivat vaikeuttaa tai estää eron jälkeistä vanhemmuutta, niistä pitäisi keskustella vanhempien kanssa, jotta myös etävanhemmalla olisi mahdollisuus osallistua konkreettisesti lapsen elämään (Antikainen 2007, 170).

Mari Antikainen esittelee väitöskirjassaan Cohen & Finzi-Dottan (2005, 93–96) tutkimuksen tulokset, jonka mukaan ensimmäinen erovuosi on merkityksellinen vanhemman ja lapsen suhteen kannalta. Eron jälkeiseen isyyteen vaikuttaa ex-puolison hyväksyntä ja tuki. Samalla kun tehdään lasten huoltajuussopimukset, vanhempien kesken voitaisiin

laatia kirjallinen suunnitelma, ”jossa ammattilaisen avustuksella käydään yksityiskoh-
taisesti läpi vanhempien vastuut ja velvollisuudet”. (Cohen & Finzi-Dottan 2005, 93–
96; Antikaisen 2007, 133 mukaan.)

Mari Antikaisen (2007) mukaan lasten huolto- ja tapaamissopimusneuvotteluissa ei
huomioida riittävästi lapsen isäsuhteen tukemista. Lisäksi jokaisen sopimuspalvelun
sosiaalityöntekijän pitäisi olla huolissaan katoavista isistä ja äideistä. (Antikainen
2007, 145–146.) Esimerkiksi Norjassa yritetään lainsäädännön avulla taata lapsen oikeus
pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa. ”Etävanhemman ja lapsen tapaamisten määrään
ja sisältöön on alettu kiinnittää enemmän huomiota.” Norjassa vain 6 % lapsista ei tapaa
lainkaan etävanhempansa. (Moxnes 2003, 139, Antikaisen 2007, 145–146 mukaan.)

Isä D sai ”kovan väännön” jälkeen sovittua laajan tapaamisoikeuden. Eli isältä vaadi-
taan paljon aktiivisuutta, jos hän haluaa olla enemmän lapsen elämässä mukana. Aivan
kaikkein ei etävanhempi kuitenkaan pysty vaikuttamaan. Isän tapaamiset eivät jatkossa
toteudu enää sopimuksen mukaisesti, jonka mukaan lapsi olisi isällä joka toinen viikko
torstaista maanantaihin ja toisella viikolla torstaisin. Äiti oli muuttamassa lapsen kanssa
satojen kilometrien päähän.

*Äidillä ei ollut ajatusta miten nykyistä tapaamissopimusta sovellettaisiin.
Äiti voi omavaltaisesti muuttaa kauaskin isän luota. (Isä D)*

Eroon liittyvät asiat voi hoitaa myös toisin. Väestöliiton pari- ja seksuaaliterapeutti
Minna Oulasmaa on havainnut ilokseen, että myös eropäätöksen tehneet vanhemmat
hakeutuvat terapiaan, jotta he saisivat apua eron jälkeiseen vanhemmuuteen. ”Vastuulli-
suus ja lapsen näkökulman huomioiminen ilahduttaa.” (Hentunen 2011, 8–11.)

6.3 Viikonloppuisuus

Kaikki kirjoituspyyntöön vastanneet isät olivat tutkimukseen vastaushetkellä etävan-
hempia. Isiltä kysyttiin, että millaiseksi isät kokevat isyytensä eron jälkeen. Vain muu-
tamalla isällä oli mahdollisuus tavata lapsiaan. Isä G:n näkemyksen mukaan isyys muut-

tuu pakostakin eron myötä erilaiseksi. Lisäksi säännölliset tapaamiset ovat isyyden kannalta entistäkin tärkeämpiä, jotta suhteet lapsiin pysyisi hyvinä.

Isä D kertoi isyyden olevan vaikeaa, koska lapsi on vain kahtena viikonloppuna isän luona ja siihen aikaan pitää yrittää sovittaa kaikki, mitä normaalisti tekisi lapsen kanssa arkena ja viikonloppuna. Monelle arkihuoltajuuden menettäminen on vaikein asia erossa (Karttunen 2010, 69).

Lapsistaan erillään asuva isä osoittaa usein vakavampaa sitoutumista kuin perheessään asuva, työkiireinen isä (Huttunen 2001, 50). Koska yhdessäoloon käytettävä aika on lyhyt, isä keskittyy tapaamisiin, jolloin mennään lapsen ehdoilla. ”Viikonloppuisuus” aiheuttaa myös paineita. Isä ei saa elää tavallista arkea lapsen kanssa. Isä voi yrittää korvata hauskanpidolla ”puuhamaaisänä” vähäistä yhdessäoloa ja tuottaa siten lapselle elämyksiä. Elämyshakuisuuden taustalla voi olla vanhemman toive tulla muistetuksi elämysten kautta, koska varsinkin pienet lapset unohtavat herkästi toisen vanhemman, jos tapaamisväli on pitkä. (Hokkanen 2002, 129–130; Kääriäinen 2008, 74, 92; Linnankoski & Valtonen 2008, 83.)

Isä G kertoo ymmärtävänsä etävanhempia, jotka eivät jaksava tavata säännöllisesti lapsiaan, vaikka haluaisivat.

Heti eron jälkeen ja lasten ollessa pieniä olo tuntui tyhjältä varsinkin lapsien mennessä takaisin äidilleen. Ero lapsista kahden viikon välein uudestaan ja uudestaan oli tosiaankin rankkaa. (Isä G)

Kun lapset kasvavat ja aika kuluu, erossa oleminen lapsista voi helpottua. Oman ikävän lisäksi, isää voi ahdistaa myös tietoisuus lapsen kokemasta ikävästä. Isä D: n lapsi ikävoi selkeästi isäänsä ja se näkyi myös lapsen hoitopaikassa.

Lyhyesti sanottuna etävanhemman elämä koostuu ”erossa olon kaipuusta, tapaamisten odotuksesta, jälleennäkemisen riemusta ja eroamisen haikkeudesta” (Peltola & Salmiovirta, 2010, 68). Isä valmentautuu tapaamiseen henkisesti, jos niitä on harvakseltaan tai jos on pelättävissä, ettei lapsi tule. Koska tapaamiset ovat lyhyitä ja päättyvät aina jäähyväisiin, se tuntuu psyykkisesti raskaalta ja kuormittavalta. Vaikka tapaamiset olisivat onnistuneita, niihin liittyvät voimakkaat tunnelataukset väsyttävät. Tapaamisilla on riski

harventua, koska molemmat kärsivät ikävästä ja lapsen ikävän vastaanottaminen tuntuu vaikealta. (Kääriäinen 2008, 75; Tuomi 2008, 68, 78; Peltola & Salmiovirta 2010, 68.)

Pelkät viikonlopputapaamiset eivät takaa suhteen säilymistä läheisenä. (Peltola & Salmiovirta 2010, 68.) Kun lapsi on lähivanhemman luona, etävanhempi ei tiedä, mitä lapsen elämässä tapahtuu (Hokkanen 2005, 115). Kasvatus ja kurinpitovastuu jäävät usein lähivanhemmalle. Koska isällä on vain vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa lapsen elämään, lapsi voi alkaa tuntua vieraalta ja etäiseltä. Samalla isä voi kokea oman isyytensä muuttuvan epävarmaksi. (Huttunen 2001, 111; Kääriäinen 2008, 75, 85)

Ero voi toimia myös oman vanhemmuuden herättelijänä (Kääriäinen 2008, 104). Eron myötä isän ja lasten välit saattavat myös lähentyä. Kun äiti ei ole paikalla, isä ottaa vastuun lapsista. Hän huomaa pärjäävänsä yksin lasten kanssa ja lapset turvautuvat häneen, jolloin omanarvon ja merkityksen tunne isänä vahvistuu. (Linnankoski & Valtonen 2008, 78.)

6.4 Äiti ja viranomaiset portinvartijoina

Tutkimukseeni osallistuneista isistä kahdella oli kokemus siitä, että äidin myötävaikutuksella isä jäi yhteishuoltajuudesta huolimatta ulkopuoliseksi lapsen asioissa. Isä D sai tietää, että äiti oli pyytänyt hoitopaikkaa olemaan kertomatta mitään tietoja lapsesta isälle. Isän tietoisuus omista huoltajan tiedonsaantioikeudesta pelasti isän ”tietokatkolta”, kun hän valisti henkilökuntaa, ettei heillä ole oikeutta rajoittaa hänen tiedonsaantiaan.

Varatuomari Elina Peuralahden (2012) mukaan tapaajavanhemman voi olla todella työstä saada tietoja lapsestaan koulusta tai muilta viranomaisilta, vaikka ”huoltajalla onkin lähtökohtaisesti oikeus tiedonsaantiin lasta koskevissa asioissa” (Peuralahti 2012, 56). Isä voi siis tulla ”ohitetuksi” myös viranomaisten toimesta. Molempien tutkimukseen vastanneiden isien tapauksessa myös äidillä oli oma osuutensa lapseen liittyvän tiedon jakamisessa. Äiti voi myös omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, millaisessa roolissa isä on lastensa elämässä eron jälkeen.

Isä A:n ja lapsen yhteydenpito oli hankalaa eron alkumetreiltä lähtien:

Alussa tuntui että (tapaamiset) vois onnistuakin, mut sit lapsen äiti rupes saneleen miten hänelle sopii ja että lapsi ei halua tulla mun luo. Oli kuulemma epäsopiva asunto eli liian pieni, vaikka ei siihen hätään pystyny järjestää isompaa. Mun piti kuulemma ilmoittaa aina minne me lapsen kans mennään. Äiti soitti koko ajan lapselle. Lapsi selosti mis mennään, mitä tehdään. Äiti saneli ehdot tapaamisille ja jos ei käyny, niin lapsi ei päässy tulee.(Isä A)

Isä A yritti saada toistuvasti apua sosiaalitoimesta, koska äiti selvästikin halusi, että isä ei näkisi lasta. Sosiaalitoimesta isälle sanottiin, että asiaa voisi yrittää hoitaa oikeusteitse, mutta he eivät suosittele sitä. Tapaamiset loppuivat kokonaan. Isä sai vanhempiensa kautta kuulla, että lapsen koulu ei sujunut kovin hyvin. Äiti ei suostunut isän kanssa aiheesta keskustelemaan. Isä oli useita kertoja yhteydessä koulukuraattoriin. Isä otti myös yhteyttä koulupsykologiin, jonka vastaanotolla lapsi kävikin kerran. Käynnit lopetettiin heti alkuunsa äidin toimesta.

Lapsen vaikeudet koulussa jatkuivat eikä edelleenkään koulusta otettu yhteyttä isään vanhempien yhteishuoltajuudesta huolimatta. Vasta koulun tekemän lastensuojeluilmoituksen ja perheelle aloitetun sosiaalitoimen lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen isälle esimerkiksi annettiin tunnukset, joilla hän pääsi seuraamaan lapsen koulumenes- tystä internetin välityksellä. Nykyisin isä ei saa lainkaan yhteyttä lapseen, vaan hän ”utelee” omien vanhempiensa kautta, mitä lapselle kuuluu. Isä kokeekin, että hänellä ei ole enää isyyttä eron jälkeen.

Isyyttä ei ole. Se menetettiin erossa eli se oli eron hinta. Mitäs erosit! (Isä A)

Äiti voi toimia portinvartijana isän ja lapsen läheisen suhteen säilymisessä myös eron jälkeen. Äiti voi pyrkiä rajoittamaan ”tietäen tai tietämättään” isän mahdollisuuksia osallistua riittävästi lapsen elämään. Äidin pitäisi antaa isälle aikaa ja tilaa olla myös kahden kesken lapsen kanssa. (Hokkanen 2005, 80; Linnakoski & Valtonen 2008, 77; Mykkänen & Huttunen 2008, 181; Peltola & Salmiovirta, 2010, 67; Punamäki 2011, 106.) Äiti voi kontrolloida lapsen kasvatusta, kun lapsi on isän luona. Erilaiset ohjeet ja varoitukset voivat aiheuttaa jännitystä isässä ja lapsessa. ”Äiti on kuin näkymätön henki tapaamisten aikana tarkastelemassa eri tilanteita.” (Tuomi 2008, 83.) Äiti haluaa esi-

merkiksi, että lapsi syö jo haarukalla, mutta isän luona lapsi käyttää lusikkaa. Erilaisista tavoista syntyy riitaa. Myös katkeruus ja kykenemättömyys käsitellä aggressiivisuuttaan voi estää äitiä luopumasta valvonnasta. (Tuomi 2008, 83; Peuralahti 2012, 59.)

6.5 Tapaamisiin liittyvät ongelmat

Isä B:llä on suullinen sopimus lasten äidin kanssa siitä, että lapset ovat vähintäänkin joka toinen viikonloppu isällä. Tapaamiset ovat sekä isän että lasten viikon kohokohta, jota molemmat odottavat. Normaalisti tapaamiset sujuvat hyvin lukuun ottamatta äidin ”mielivaltaisia” kohtauksia, joita äiti saa tietyin väliajoin. Silloin voi mennä kuukausiakin ennen kuin ”myrsky laantuu” ja isä saa taas nähdä lapsiaan.

Isä B otti yhteyttä lastenvalvojaan, kun äiti toistuvasti esti isän ja lasten tapaamiset erinäisillä syillä. Koska huoltajuussopimukseen ei ollut erikseen kirjattu tapaamisajankohdista, isä ei saanut mitään apua asiassa. Isä oli käsittänyt siten, että suullisesti tehty tapaamissopimus olisi yhtä laillinen kuin kirjallisesti tehty sopimus, koska ”papereissa” oli lukenut niin.

Isä koki myös virkailijan olevan välinpitämätön asian suhteen. Isä mietti asian viemistä käräjäoikeuteen, mutta luopui siitä, koska hän ei uskonut saavansa sieltä mitään apua.

--sana sanaa vastaan ja isä on aika heikoilla koska äiti on aina äiti ja tuntuu siltä että yleisesti isää ei pidetä minkäänlaisessa arvossa vanhempina (Isä B)

Isä B:n tarinasta kuultaa tietynlainen avuttomuus ja voimattomuus. Isä luotti, että tapaamissopimus pitää myös suullisena. Isä oli tietoinen siitä, että isä on heikoilla, jos hän riitauttaa asian. Mielestäni tällaisissa ”mielivaltatapauksissa” pitäisi miettiä, että mitkä ovat äidin motiivit ja kuinka hyvin äiti pystyy toimimaan lasten lähihuoltajana. Onko lasten kasvuympäristö riittävän turvallinen? Vanhempi, tässä tapauksessa äiti, ei osaa ajatella tapaamisten peruuntumisia välttämättä lasten kannalta. Isän kertomuksen mukaan myös lapset odottavat tapaamisia innokkaasti. Myös yhteistyövanhemmuuden merkitys tai enemmänkin sen puute korostuu Isä B:n tarinassa. Äiti myös sortuu käyttämään lapsia kiusanteon välineenä:

*--lasten äiti haluaa mielivaltaisesti hallita muita ihmisiä käyttäen lapsi-
amme pelikortteinaan. Kun hän vielä tuntee valtion laitosten ja lakien kie-
rot kiemurat kuin omat taskunsa tuntuu että olen aivan voimaton. ”Laki
turvaa lapsen oikeuden tavata molempia vanhempiaan” jotakuinkin täm-
möisiä pykälää muistan lukeneeni ja todistanut itselleni ainakin sen ettei
laki pysty mitään turvamaan. (Isä B)*

Tehty tapaamissopimus voi olla käytännössä ”viraton”, koska sopimusten noudattamatta jättäminen on myös tyypillistä. Vanhemmat kärsivät sopimusten pitämättömyydestä ja tuntevat katkeruutta vanhemmuutensa menettämisestä ja oikeustajunsa loukkaamisesta. (Kuronen 2003, 110; Hokkanen 2005, 172; Kääriäinen 2008, 70.)

Jos vanhempi ei noudata sosiaalitoimessa tai tuomioistuimessa vahvistettua tapaamisso-
pimusta, vaan estää lapsen ja etävanhemman tapaamisen, siitä ei useinkaan seuraa mi-
tään rangaistusta. Etävanhempi ei voi silti hakea omavaltaisesti tai väkivalloin lasta
vaan hänen pitää hakea tapaamissopimuksen tai päätöksen täytäntöönpanoa tuomiois-
tuimesta. Lapsi voidaan määrätä luovutettavaksi tapaamisiin sakon uhalla ja tarvittaessa
noutaa tapaamisiin sosiaalihuollon viranomaisen kanssa. (Taskinen 2001, 86–87; Lin-
nankoski & Valtonen 2008, 104, 108; Kangas 2009, 189; Karttunen 2010, 33–34, Peu-
ralahti 2012, 24, 91.) Jos tapaamisten estämiseen ei puututa ajoissa, lapsi vieraantuu
vanhemmastaan eikä toimenpiteillä ole enää silloin mitään merkitystä (Sund 2005, 82).

Seuraava esimerkki osoittaa sen, että hyvin alkanut yhteistyö lasten vanhempina voi
muuttua. Isä F sai tavata lasta eron jälkeen melko usein ja yhteydenpito toimi äidin
kanssa erosta huolimatta useita vuosia. Kun äiti löysi uuden miehen, tilanne muuttui.
Lapsen tapaamisissa alkoi ilmaantua ongelmia. Tapaamisia vähennettiin ja tapaamisai-
katauluja kiristettiin siten, että tuonti- ja hakuajat piti olla 15 minuutin tarkkuudella pi-
täviä. Isä suostui kuitenkin vaatimuksiin, jotta saisi tavata lasta edes jonkin verran. Hän
yritti keskustella vaatimusten mahdottomuudesta mm. liikenneuhkien yms. takia. Seu-
rauksena oli, että isä joutui kirjoittamaan joka tapaamiskerralla erikseen tapaamisso-
pimuksen. Jos isä ei kirjoittanut sopimusta, hän ei myöskään nähnyt lasta.

Isä F kääntyi sosiaalityöntekijän puoleen ja sai vastauksen, että vaatimukset sopimuksen
kirjoittamisesta olivat laittomia. Siitä huolimatta lapsen tapaamiset menivät jatkossakin
äidin ehdoilla.

Minun tehtävä oli kysyä sopisiko ajankohta x ja äiti kertoi milloin hänelle käy. Ellei minulle äidin kertoma ajankohta sopinut, ei tapaamistakaan ollut. Positiivista tuossa ajassa oli se että tapaamisia kuitenkin oli lähes joka toinen viikonloppu ja joinain lominakin. (Isä F)

Mukaan tulivat oikeuskuviot. Tapaamiset toimivat jonkin aikaa, kunnes äiti lakkasi vastaamasta isän viesteihin. Esimerkiksi lapsen kesälomatapaaminen ei toteutunut, koska äiti ei suostunut kommunikoimaan isän kanssa. Äiti esti säännönmukaisesti isän ja lapsen välisen yhteydenpidon sekä kaikki tapaamiset.

Nyt on siis mennyt 2 vuotta etten ole tavannut lastani lainkaan ja tällä välillä pojan käytös on muuttunut vahvasti minua vastaan. Yhteistyö pojan äidin kanssa ei suju lainkaan. Olen useasti pyytänyt apua esim. perheneuvolasta täysin siinä onnistumatta.(Isä F)

Lapsen tapaamisoikeuden toteuttaminen on käytännössä yksi vaikeimmista lapsen huoltoa koskevista ongelmista (Litmala 2002, 85). Tapaamisongelmat ja -riidat ovat sosiaali-toimen ja perheneuvolatyön arkea. Kiiianmaan (2008) mielestä tapaamisriidat syntyvät suurimmaksi osaksi siksi, että tapaamissopimusta ei ole tehty riittävän tarkasti. (Kiiianmaa 2008, 123–124.)

Tapaamisongelmien taustalta voi löytyä esimerkiksi huonosti hoidettu, riittävä ero (Kiiianmaa 2011b). Puolisoiden keskinäiset välit ovat jääneet vuosien ajoilta selvittämättä ja riitojen varjolla puretaan eroprosessin aiheuttamia kipuja. Vanhemmat eivät kykene hillitsemään keskinäistä vihamielisyyttään. Toistuvat konfliktit, esimerkiksi lapsen haku- ja palautustilanteissa, vaikeuttavat lapsen tapaamisjärjestelyjä. Tapaamiset voivat epäonnistua tai jäädä toteutumatta, jolloin lapsen ja tapaajavanhemman vuorovaikutus vähenee entisestään. (Taskinen 2001,15; Litmala 2002, 85; Linnankoski & Valtonen 2008, 72; Tuomi 2008, 80; Karttunen 2010, 73.)

Vanhempien eriaikainen toipuminen erosta voi myös osaltaan laukaista riitoja. Vanhempi voi esimerkiksi sitoa tiedostamattaan lasta liikaa, jos hän hakee lapsesta korvaa-hajonneelle parisuhteelle. Kun molemmat vanhemmat saavat uutta sisältöä elämäänsä, riidat yleensä vähenevät. (Sund 2005, 90; Peuralahti 2012,101.)

6.6 Yhteistyö vanhempina

Suurimmalla osalla isistä ei toiminut yhteistyö lainkaan lapsen äidin kanssa. Esimerkiksi Isä A:lla olisi ollut halukkuutta hoitaa yhdessä lapsen liittyviä asioita.

Äiti ei kyllä vahingossakaan soita tai ilmoita mistään asiasta josta isänkin olisi hyvä tietää. Etävanhemmuus on tosi hankalaa jos toinen puoli on katkeroitunut erosta. (Isä A)

Vastaavasti Isä B sanoin:

yhteistyö lasten äidin kanssa on aika ajoittain harmillista, tietyin väliajoin hänen saadessa mielivaltaisia kohtauksia. Silloin on erittäin vaikea saada lapsiin yhteyttä puhumattakaan näkemisestä. (Isä B)

Kaikista tutkimukseen osallistuneista vain Isä G:llä asiat olivat kunnossa.

Yhteistyö on ollut kaiken kaikkiaan sujuvaa, vaihdellen uusien suhteiden, lasten iän, yms. mukaan. --Keskustelumme ovat koskeneet lähinnä lapsia ja heidän asioitaan. (Isä G)

Isä E:llä ja lapsen äidillä oli aluksi eron jälkeen yhteistyötä jopa niin, että isä kunnosti palkkiotta äidille tulevan asunnon. Lapsen tapaamiset sujuivat ja loma-ajat menivät puoliiksi. Isä ei vaatinut äidiltä myöskään elatusmaksua, kun isä aluksi oli lähivanhempi. Yhteistyö päättyi siihen, kun isä löysi uuden puolison. Samoin kävi Isä F:n kohdalla, kun lapsen äiti löysi uuden puolison.

Isyys toimi aluksi ja sain olla hänelle isä. Myöhemmin uudesta puolisoista yritettiin tehdä isä myös minun lapselleni ja sosiaalitoimen, oikeuslaitoksen yms. tahojen avustuksella näyttäisi, että äiti myös tavoitteissaan onnistuu. Minusta puhutaan perheessä B isänä ja uusi puoliso on isä. Lyhyesti sanottuna Isyyteeni on varastettu. (Isä F)

Erosta johtuva katkeruus ja pettymys voivat aiheuttaa sen, että entisen puolison kanssa pitää olla vaan periaatteesta eri mieltä. Vanhempien uudet parisuhteet voivat aikaansaada vanhempien välien kiristymisen ja yhteistyön heikkenemisen. Myös uuden parisuhteen myötä tapahtunut toisen vanhemman muutto voi aiheuttaa erimielisyyttä. (Santala 2009, 145–146.) Jos äiti tai isä perustaa uusperheen, se voi edesauttaa etä-isän ja lasten tapaamisten harvenemista (Huttunen, 2001, 113; Sinkkonen 2003, 222). Lapsen kontak-

ti katkeaa biologiseen vanhempaan kokonaan sitä useammin, mitä kauemmin uusperhe on elänyt yhdessä (Kuronen 2003, 110–111).

6.7 Huoltoriidat

Isä C oppi ensimmäisen aviokriisin aikana, että isällä on tavattoman huonot mahdollisuudet lähivanhemmuuteen eron tullen. Varsinainen eroproessi sujui huonosti ja oli kaaosmaista. Isä olisi toivonut lasten huoltomuodoksi vuoroviikkojärjestelmää. Hän olisi myös myöntynyt äidin lähivanhemmuuteen siitä huolimatta, että eräs lapsista halusi muuttaa isän kanssa. Äiti halusi yksinhuoltajuuden. Edessä oli huoltoriita ja lukuisia lastensuojeluilmoituksia isää vastaan. Lapsi kuitenkin pääsi isän luokse asumaan toiveensa mukaisesti.

Oikeudenkäynnit jatkuivat, koska äiti halusi huoltajuuden itselleen. Hän lakkasi noudattamasta sovittuja aikatauluja, jotka oli tehty isän ja vanhempien lasten tapaamisista. Äiti alkoi myös hakea luvatta isän luona asunutta lasta luokseen suoraan koulusta. Lopulta äiti eristi lapsen isästä puoleksi vuodeksi. Siitä huolimatta lapsi kertoi sosiaalitoimelle, että haluaisi käydä isän luona useammin kuin joka toinen viikonloppu. Seurasi taas olosuhdeselvitys, oikeudenkäynti ja kaikesta tapahtuneesta huolimatta päätös, jonka perusteella lapsi muutti äidille. Tuo päätös muutti paljon.

Sen jälkeen en ole oleellisesti ollut enää tekemisessä kenenkään lapseni kanssa. Oikeus tosin määräsi kahdesti heidän tapaamisoikeuden täytäntöönpantavaksi, mutta äiti ei noudattanut päätöksiä. (Isä C)

Lukemani perusteella isällä ei ollut mitään esteitä suoriutua lähivanhempana toimimisesta. Äiti oli hyvin tietoinen, miten kannatti toimia. Esimerkiksi eristämällä lapsen isästä voi saada etua omaan huoltajuuden hakemiseen. Jos lapsi on kauan erossa lähivanhemmasta, lasta ei palauteta välttämättä takaisin hänelle. Tätä voidaan perustella mm. sillä, että lapsi on vieraantunut vanhemmastaan (Peuralahti 2012, 93).

Pohdin myös isän ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta. Isä toi kirjoituksessaan esiin, että lapsen toive olisi ollut asua isän luona. Rusasen (2011) mukaan lapsi voi ottaa myös isän uudeksi pääkiintymyksen kohteeksi. Lapsen pääkiintymyksen kohde on useimmi-

ten äiti ja toissijaisen kiintymyksen kohde on isä. Jos isä kuitenkin on hoivannut lasta syntymästä lähtien äidin rinnalla, lapsi on voinut muodostaa vahvan kiintymyksen isään, äidin pääkiintymyksen rinnalle. Äiti ei voi silloin vaatia itselleen entistä paikkaa lapsen elämässä, vaan äidin pitää hyväksyä se, että isä on lapselle tärkeämpi kuin äiti. (Rusanen 2011, 314.)

Huoltajuuskiistoista 5- 10 prosenttia päättyy oikeuden ratkaistavaksi (Sund 2005, 70; Kangas 2009, 183; Väestöliitto, Santala 2009, 137). Huoltoriidat ovat hakemusasioina ja varsinaisina riita-asioina tuomioistuimessa vireille tulevia asioita, joissa ratkaistaan lapsen huolto, asuminen tai tapaamisoikeus (Litmala, 2003, 114). Lapsen asumis- ja tapaamisjärjestelyiden ratkaiseminen tuottaa vanhemmille eniten vaikeuksia erossa, koska he eivät haluaisi asua erillään lapsestaan ja tästä johtuen syntyy riitoja. Vanhemmat tappelevatkin ensisijaisuudesta lapsen elämän suhteen. (Wallerstein 2007, 48; Kelly 2005, Santalan 2009, 152 mukaan; Koskinen 2012, 4.)

Jos vanhemmat eivät pysty sopimaan lapsen huollosta ja tapaamisista tai sopimus on vastoin lapsen etua, ratkaisua haetaan tuomioistuimen avulla. Sosiaalitoimi laatii tuomioistuinta varten olosuhdeselvityksen. Sitä varten arvioidaan mm. vanhemman kasvatustajakyky vanhempien haastattelujen pohjalta sekä asumisolosuhteet. Kotikäynnillä arvioidaan lapsen ja vanhemman välistä kiintymyssuhdetta ja vuorovaikutusta sekä kuinka hyvin vanhempi pystyy huomioimaan lapsen tarpeet. (Taskinen 2001, 67–71; Linnan-
koski & Valtonen 2008, 112–120; Laitinen & Pohjola, 2010, 288.)

Huoltajuudesta käytävä kiista saattaa kestää vuosia ja lopulta lapsen etu voi hämärtyä (Tuomi 2008, 80). Lasten asioiden luonteva hoito muuttuu usein oikeusprosessin myötä oman aseman hakemiseksi (Sund 2005, 71; Kiiänmaa 2011c). Riidat ovat myös taloudellisesti raskaita ja voimia kuluttavia eivätkä aina tuo toivottua tulosta. Lopputulosta on vaikea ennustaa eikä sitä helpota se, että päätöksentekijät eivät useinkaan tunne lapsia eikä perheen historiaa. (Wallerstein 2007, 223; Kiiänmaa 2008, 86; Kääriäinen 2008, 61; Sinkkonen 2009, 201.)

Erokriisin aiheuttama tunnemylläkkä ja kostonhalu voivat laukaista kyseenalaisten keinojen käytön riitatilanteessa ja huoltajuuskiistoissa. Vanhempi voi saada lapsen itselleen saattamalla toisen vanhemman epäilyn alaiseksi mm. hakeutumalla turvakotiin perättö-

män väkivalta-, pahoinpitely- tai jopa inestisyttöksen avulla. Lapsi puolestaan joutuu osalliseksi toistuviin huoltoriitoihin. (Sund 2005, 111; Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, 2007, 5; Koiso-Kanttila 2009, 172–173; Jousmäki & Kosonen 2009, 52.)

Lapsen yleisin toive on, että vanhemmat pääsisivät keskenään sopuun. Muuten lapsen tärkeät kasvuvuodet vaarantuvat eivätkä kompromissia välttämättä löydy. Visaiset huoltoriidat kuormittavat lasten mielenterveyspalveluita, koska huoltoriitojen keskelle joutuneet lapset oirehtivat monin tavoin ja ovat erityisen tuen tarpeessa. Lopulta kaikki osapuolet ovat häviäjiä. (Valkama & Litmala 2006, Bronbergin & Hakovirran 2009, 199 mukaan; Santala 2009, 137; Karttunen 2010, 7; Sinkkonen 2011, 174.)

Oikeusasteisiin menevät riidat ovat ”perusteltuja”, jos esimerkiksi vanhempi yrittää ajaa toisen vanhemman pois lapsen elämästä. Koska lapsella on oikeus molempiin vanhempiin, ei riitojen välttäminen periksi antamalla ole silloin paras ratkaisu. (Kääriäinen 2008, 61.) Lähes puolet lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevista huoltoriidoista on isän vireille laittamia prosesseja, mikä kertoo isän aktiivisuudesta lapsen tapaamisoikeuden suhteen (Broberg & Hakovirta 2009, 186; Peuralahti 2012, 97).

6.8 Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta

Isä E ja hänen lapsensa äiti hoitivat lapseen liittyvät erojärjestelyt turvallisessa ympäristössä, perheasiansovittelijan luona. Vanhemmat sopivat yhteishuoltajuudesta sekä siitä, että isä E:stä tuli lapsen lähivanhempi. Arkitapaamiset ja koulun loma-ajat menivät puoleksi. Isä ei vaatinut elatusmaksua äidiltä. Vanhempien toimivasta yhteistyöstä eron jälkeen kertoo mm. se, että isä kunnosti palkkiotta äidille tulevan asunnon. Kun isä löysi uuden puolison, äiti aloitti mm. perättömien väkivaltasyytteiden ”viljelyn”. Isä ei saanut apua jouduttuaan perättömien syytöksien kohteeksi, koska ne kuuluvat huoltajuuskiistoihin eivätkä näin ollen täytä rikoksen tunnusmerkkejä. Huoltajuusriita meni käräjäoikeuteen saakka, missä äiti vaati yksinhuoltajuutta. Äiti sai yksinhuoltajuuden ja isä sai vain tiedonsaantioikeuden.

Isä ei saanut siitä huolimatta lapsen koulusta eikä harrastuksista mitään tietoja. Isä koki vieraannuttamisen olevan käynnissä viranomaisten tuella. Äiti esti isän ja lapsen viikon-

loputapaamiset mm. harrastusmenojen verukkeella. Lapsi ei uskaltanut suostua mihinkään yhteiseen toimintaan isän kanssa tapaamisaikojen ulkopuolella. Isä yritti mm. tавata lasta pelikentällä, mutta lapsi palasi muiden lasten joukkoon ja tiuski, ettei hän saa keskustella isän kanssa. Puhelut lapsen kanssa eivät onnistuneet, koska ”akku oli loppu”. Lopulta isän ja lapsen yhteys katkesi kokonaan. Se varmistettiin mm. lapsen puhelinnumeron ja sähköpostiosoitteen vaihtamisella. Isän mukaan lastensuojeluviranomaiset eivät suostuneet edes yrittämään mitään tapaamisten palauttamiseksi.

Isä haki vielä tapaamissopimuksen täytäntöönpanoa, mutta sekin hylättiin, koska vanhemmat olivat riitaisia ja myös lapsi oli saatu käännytettyä isää vastaan. Isä oli tietoinen siitä, että täytäntöönpanosovittelijoiden näkemyksen mukaan olisi ollut lapsen edun mukaista pitää yhteyttä isäänsä. Isä E:n tarinassa seurasi toinen toistaan ikävämpiä tapahtumia isän ja lapsen kannalta. Lopulta vieraannuttamiseen osallistuivat myös isovanhemmat.

Amerikkalainen lastenpsykiatri, Richard Garner loi käsitteen PAS, Parental Alienation Syndrome eli vieraannuttamisoireyhtymä. Suomessa ei ole virallisesti hyväksytty nimitystä, toisin kuin Euroopan ihmisoikeusistuimessa. (Lapsen manipulointi voi viedä käräjille, 2010.) Lasten vieraannuttaminen on yleistä myös Suomessa vaikeissa ja riitaisissa eroissa, jolloin vanhempi vaikeuttaa lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta. Se voi tapahtua mm. puhumalla pahaa toisesta vanhemmasta lapselle tai estämällä tapaamisia. (Sund 2005, 116; Sinkkonen 2011, 177.) Vanhemman ja lapsen suhde voi katketa kokonaan vieraannuttamisen seurauksena, vaikka heidän suhde on ollut aiemmin normaali ja tunnesävyltään myönteinen. Vieraannuttajan motiivina toimii usein viha ja katkeruus toista osapuolta kohtaan. (Häkkänen- Nyholm 2010, 499.)

Vanhempi estää toisen vanhemman ja lapsen yhteydenpidon perustelemalla, että tapaamiset hämmentävät lasta tai että lapsi tarvitsee aikaa tottuakseen. Tapaamiset voivat estyä monenlaisilla tekosyillä; mm. aikataulumuutokset, harrastukset ja leirit. Vanhempi toistelee, että tapaaminen rasittaa lasta, jolloin se voi alkaa lapsesta tuntua työltä. Kun estelyä on jatkunut riittävän kauan, lapsi on tullut vakuuttuneeksi toisen vanhemman paremmuudesta. Nuoremmat lapset ovat alttiimpia omaksumaan tämän viestin. (Sund 117–118; Hannuniemi 2009, 234–235.)

Lapsi uskoo etävanhemmasta esitetyt syytökset todeksi ja sisäistää kielteiset mielikuvat hänestä, koska hän ei enää tiedä, mikä on totta. ”Lapsi alkaa nähdä sen, mitä hänen jatkuvasti toivotaan näkevän.” (Garner 1987, 74; Soisalon 2011, 154 mukaan.) Lapsi pitää yksinomaan toista vanhempaansa pahana ja puhuu vieraannuttajavanhemman suulla. Hän voi käyttäytyä aivan normaalisti, kunnes puhe kääntyy vihattuun vanhempaan. Lapsi ei tunne syyllisyyttä puheistaan. Hän ei myöskään ymmärrä vahingoittavansa käytöksellä itseään eikä vieraannutettua vanhempaansa. (Sinkkonen 2011, 178.) Lapsi ei välttämättä kyseenalaista koskaan toisesta, puuttuvasta vanhemmasta luotua negatiivista kuvaa (Kääriäinen & Niemelä 2008, 56).

PAS-ilmiössä on myös vieraannutetulla lapsella aktiivinen rooli. Lapsi on altis manipuloinnille ja etävanhemman vierastamiselle, koska hän on lojaali lähivanhemmalle. Koska lapsi pelkää lähivanhemman reaktioita ja hylätyksi tulemistä, hän ei uskalla ilmaista myönteisiä tunteita etävanhempaa kohtaan. Vieraannuttaminen toimii pelon kyllästä-mässä ilmapiirissä ja lapsen on ollut pakko opetella selviytymisstrategiansa. Lapsi itse vastustaa tapaamista, vaikka tapaamisissa ei olisi ollutkaan mitään vikaa. Lapsella ei ole todellakaan ollut vapautta valita, mennäkö tapaamiseen vai ei. (Sund 2005, 119–120; Hannuniemi 2009, 232 – 236.)

Kun vieraannuttamista on kestänyt tarpeeksi kauan, ei lasta tarvitse enää estää menemästä toiselle vanhemmalle. Lähivanhempi voi jopa kehottaa lasta tapaamiseen. (Hannuniemi 2009, 236.) Lapsi voi ylpeänä vakuuttaa, että päätös olla tapaamatta toista vanhempaa, on hänen omansa. Lähivanhempi voi tukea lasta kehumalla hänen kyvystään ajatella ja päättää omista asioistaan. (Soisalo 2011, 153.) Lapsen mielipide vaikuttaa ulkopuolisesta aidolta, ellei hän tunne PAS-ilmiötä ja tulkitsee lapsen puheita väärin. Pahimmassa tapauksessa vieraannutetulla lapsella voi olla vaikeuksia itsenäistyä, persoonallisuushäiriöt ja päihdeongelmatkaan eivät ole vieraita PAS-ilmiössä. ”PAS on mekanismi, joka siirtää lähivanhemman vakavan mielenterveyshäiriön lapsiin.” (Hannuniemi 2009, 233, 239.)

Yksinhuoltajuuden hakeminen väärin perustein on myös keino vieraannuttaa (Hannuniemi 2009, 235). Perusteettomat syytökset voivat liittyä vaikka alkoholi- ja huumeongelmaan, turvallisuuden vaarantamiseen, väärin ruoka-aineiden syöttämiseen tai vaatehuollon laiminlyömiseen. Lähivanhempi saattaa suurennella erilaisista elämäntavoista

johtuvia eroja ja esittää ne lapselle tuhoisina. Myös etävanhempi voi syyllistyä vieraannuttamiseen, jos hän yrittää saada lapsen huollon itselleen. (Sund 2005, 117–119.)

Turhia syytöksiä esittävällä vanhemmalla saattaa olla tukijoukko, joka on mennyt mukaan vanhemman ”hulluuteen”. Ystävien ja sukulaisten lisäksi myös lapsen kanssa ammatikseen työskentelevät voivat olla osavastuussa vieraannuttamisesta. PAS-diagnoosin käyttöönotto Suomessa voisi helpottaa huoltajuusriitojen ratkaisemista tilanteissa, joissa vanhempi manipuloi mm. sosiaalityöntekijöitä puolelleen erilaisin syytöksin ja estää näin toista vanhempaa tapaamasta lasta. Sen vuoksi perheiden kanssa työskentelevien olisi tärkeä saada aiheeseen liittyvää koulutusta. Viranomaisen voi olla vaikea kyseenalaistaa vieraannuttajan kertomuksia ja vaikutelman luontia, koska hänellä on hyvät vuorovaikutustaidot ja hän osaa manipuloida. Vieraannuttamisessa on kyse monimutkaisesta ja ongelmallisesta vuorovaikutusilmioistä. (Sund 2005, 117,119; Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, 2007, 4; Hannuniemi 2009, 231; Häkkänen-Nyholm 2010, 504; Soisalo 2011, 154, 157.)

Vakavan vieraannuttamisen kohteeksi joutuneen vanhemman kokemaa tuskaa on verrattu lapsen kuolemaan tai katoamisen aiheuttamaan tuskaan (Lowenstein 2007; Häkkänen-Nyholmin 2010, 501 mukaan). Vanhemman tuskaa lisää kontaktin puutteen lisäksi se, että vanhempi on täydellisen tietämätön lapsen elämän tapahtumista ja siitä, mitä lapsi vieraannutetusta vanhemmastaan ajattelee. Vieraannutettu vanhempi ja lapsi ajautuvat usein hoidon piiriin. (Häkkänen-Nyholm 2010, 501 – 504.)

Muita syitä, miksi lapsi ei halua tavata

Hokkasen (2005) tutkimukset osoittavat, että lapsi voi olla haluton tapaamaan isäänsä, koska hän voi olla pettynyt tai peloissaan, jos hän on kokenut tulleen torjutuksi esimerkiksi vanhemman väsymyksen tai masennuksen vuoksi. Toistuvat hylätyksi tuleminen kokemukset voivat tukahduttaa lapsen tunteet etävanhempaa kohtaan. (Hokkanen 2005, 144.) Lapsi voi myös vierastaa isän uutta asuinpaikkaa, asuntoa, ystäviä tai olosuhteet voivat tuntua oudoilta, jolloin on turvallisempi jäädä tuttuun kotiin (Huttunen 2001, 114). Lapsi voi olla myös sen ikäinen, että samanikäisten ystävien seura tai harrastukset ovat tulleet tärkeämmäksi (Taskinen 2001, 37; Tuomi, 2008, 81).

Perheneuvoloissa tulee esiin varsin usein tilanteita, joissa lapset ovat joutuneet erityisen vaikeaan lojaliteettiristiriitaan avioerotilanteessa. Vanhempi voi painostaa lasta valitsemaan jommankumman vanhemman puolen. Vanhempi saattaa myös valjastaa lapsen sanansaattajaksi tai vakoilemaan entisen puolison elämää. (Taskinen 2001, 12; Aaltonen 2002, 148.) Vanhempi voi myös sitoa tiedostamattaan lastaan liikaa, jos hän hakee lapsesta korvaajaa hajonneelle parisuhteelle (Sund 2005, 90).

Lastenvalvojien on tärkeä tunnistaa tapaamisia edistäviä ja vaikeuttavia tekijöitä (Tuomi 2008, 102). Jos lapsi vastustaa jommankumman vanhemman tapaamista, siihen tulisi aina kiinnittää huomiota. Syy pitäisi selvittää sekä onko tapaamisen esteet mahdollista poistaa. (Taskinen 2001, 38.) Lapset voivat saada apua myös psykologilta tai esimerkiksi koulukuraattorilta, jos molemmat vanhemmat ovat avun hakemisen kannalla. Toinen huoltaja voi kuitenkin estää lapsen osallistumisen, mikä voi olla seurausta siitä, että aikuinen ei ole itse osannut hakea apua omaan erokriisiinsä. (Kiiänmaa 2008, 130–131) ”Lasta ei voi koskaan auttaa ilman vanhempien henkistä lupaa” (Niemelä & Kääriäinen 2008, 4).

Muita tapaamisia vaikeuttavia tekijöitä

Myös aikaisempien tutkimuksien perusteella voidaan olettaa, että eron jälkeistä isyyttä säätelevät monet eri tekijät. Taloudelliset ongelmat voivat osaltaan hankaloittaa isän ja lapsen tapaamisia, koska vanhempi ei pysty maksamaan omia tai lapsen matkoista aiheutuvia kustannuksia. (Kääriäinen 2008, 89.) Tapaamiset voivat harventua myös pitkien välimatkojen vuoksi (Broberg & Hakovirta 2009, 191). Tapaamisten mielekkyyteen voi vaikuttaa myös se, että isällä on monesti käytössään ahtaat ja pienet tilat. ”Poikamiesasuntoa” voi olla vaikea järjestää lasten tarpeiden mukaiseksi. Lisäksi isä maksaa sovitun elatusmaksun riippumatta siitä, paljonko lapsi on hänen luonaan. Tämä saattaa myös omalta osaltaan heikentää isän halukkuutta ottaa lasta luokseen enemmän kuin sopimukseen on kirjattu. (Huttunen 2001, 100, 103.)

6.9 Isä ei tapaa lasta

Lastenvalvojana toimivan Marian Tuomen (2008) tutkimuksen mukaan tavallisimmat tapaamisongelmat johtuvat siitä, ettei etävanhempi tapaa lasta. Lapsi kaippaa isää ja kokee sen hylkäämisenä, jos vanhempi sopimuksesta huolimatta jättää tulematta. Seuraukset ovat vakavia; lapsia tavataan sosiaalitoimen ja psykiatrien vastaanotoilla. (Tuomi 2008, 79–80.)

Tapaamatta jättämiselle on monia syitä. Esimerkiksi kypsytön isä voi haluta elää ilman velvoitteita ja sitoumuksia. (Hokkanen 2002, 134; Sinkkonen 2003, 221; Tuomi 2008, 36.) Miehellä ei ole välttämättä voimavaroja keskittyä pieneen lapseen ja isänä olemiseen, jos hänen oma aikuisuutensa on vielä ”hakusessa” isäksi tullessa. Kypsytömyydessä ei kuitenkaan ole pelkästään kyse miehen nuoresta iästä, vaan vanhemmalakin isällä voi olla vaikeuksia löytää vastuullisen vanhemman elämäntyyli. (Huttunen 2001, 42, 90-91; Rantalaiho 2003, 205.)

Yksi syy isän katoamiseen saattaa olla ilmiö, josta pääkaupunkiseudun sosiaalityöntekijät ovat huolestuneet: Vauva syntyy perheeseen, jossa parisuhdetta on ehditty rakentaa vasta vähän aikaa. Ensin perhe vieraillee lastenvalvojan luona isyyden tunnustamisessa ja jo saman vuoden aikana perhe palaa takaisin eroperheenä. Perhe saattaa myös hajota jo ennen lapsen syntymää. (Grönholm 2010; Hentunen 2011, 12.) Jos ero tapahtuu, kun lapset ovat pieniä, tai jos vanhemmat eivät ole koskaan asuneet yhdessä, isältä vaaditaan paljon kykyä ja halukkuutta muodostaa oma isyys. Isästä voi tuntua pahalta, kun lapsen on vaikea irtautua äidistä ja tulla vieraalta tuntuvan isän luokse. Lapselle ei synny kunnollista isäsuhdetta ja isä jää pelkäksi biologiseksi isäksi. (Huttunen 2001, 159; Tuomi 2008, 95.)

Tapaamatta jättäminen voi siis olla myös tottumattomuutta isänä olemiseen. Yksiselitteistä syytä on vaikea löytää. ”Isä ei tiedä, miten lasten kanssa ollaan, koska isyyden kehittyminen on jäänyt ohueksi.”(Tuomi 2008, 80.) Tätä tukee osaltaan Nina Halmeen tutkimus (2009), jonka mukaan jopa neljännes leikki-ikäisten lasten isistä koki puutteita omissa vanhemmuuden taidoissaan ja kyvyssään tulkita lapsen tunteita ja tarpeita. Isillä oli myös vaikeuksia tuntea emotionaalista läheisyyttä lapseen, mikä aiheutti isille stressiä. Lisäksi isän ja lapsen tapaamiset harvenevat usein eron jälkeen. (Halme 2009, 11,

114, 117.) Jos isän suhde lapseen on ollut jo alkujaankin ohut, se katkeaa helpommin erossa. Vaikka äiti antaisi miehelle tilaa olla isä, mieheltä täytyy myös itseltään löytyä aikuisen valmius ja vastuu isyyteen. (Tuomi 2008, 80, 108.)

Jotkut miehet aloittavat eron jälkeen elämänsä ns. puhtaalta pöydältä ja jättävät kaiken, johon myös lapset voivat kuulua. Isä voi luopua omaisuudestaan lasten ja entisen puolison eduksi. Etävanhemmaksi päätyvä tai joutuva on usein myös eron taloudellinen häviöjä. (Kuronen & Hokkanen 2008, 39.) Myös eron tuoma pettymys voi näkyä siten, että isä ei ole vapaaehtoisesti ja aktiivisesti mukana lapsen arjessa (Santala 2009, 148). Isä voi myös yrittää vähentää vuorovaikutusta äidin kanssa mm. laiminlyömällä elatusmaksuja ja jättämällä tapaamatta lasta. Isä voi myös siten yrittää osoittaa valtaansa äidille. (Hokkanen 2005, 87, 90.)

Toisen, poissaolevan vanhemman tunteista ja toiminnan syistä ei ole olemassa varmaa tietoa (Hokkanen 2005, 143). Jotkut kadonneista isistä ovat alkoholisoituneet ja syrjäytyneet. He ovat luvanneet lapsille tapaamisia, mutta voimat eivät ole riittäneet aikeiden toteuttamiseen. Syyllisyys petetyistä lupauksista on niin kova, ettei isä pysty näkemään lasta. Katoavien isien joukossa on myös miehiä, jotka välittävät aidosti lapsistaan ja jotka ovat olleet kunnan isiä. Eron jälkeen he ovat olleet niin poissa tolaltaan, ahdistuneita ja ikävissään, että suojelevat itseään ja toimintakykyään pysymällä kaukana lapsistaan. (Sinkkonen, 2003, 220–222.)

Arkisesta vanhemmuudesta luopuminen ei ole aina vapaaehtoinen valinta. Riidat ja kiusanteko saattavat aiheuttaa sen, että toisella vanhemmalla ei ole mahdollisuutta toteuttaa vanhemmuuttaan ja hänelle jää pelkkä maksajan rooli. (Kääriäinen, 2008, 90.) Jos tapaamiset ovat ongelmallisia, isä voi vähentää yhteydenpitoa lapseen tai lopettaa ne kokonaan. Isä lohduttaa itseään, että näin on parempi, koska haluaa säästää lasta kuormittavilta riidoilta ja lojaliteettiongelmilta. Isä kaikkooa lapsen elämästä ilman, että lapsi pystyy siihen vaikuttamaan. Isä voi myös elätellä toiveita, että lapsi ymmärtäisi aikuisuttuaan hänen tekemänsä uhrauksen merkityksen ja ehkä sitten rakentaisi omaaloitteisesti suhteen häneen. (Huttunen 2001, 112; Kääriäinen 2008, 104–105; Peltola & ja Salmiovirta 2010, 68.)

7 MILLÄ TAVOIN ERON JÄLKEISTÄ ISYYTTÄ VOISI TUKEA?

Isien kirjoitelmien perusteella näyttää siltä, että isillä on tarvetta erilaiseen tukeen eron jälkeen. Isä A olisi toivonut puolueetonta tukea ja ”omaa neuvojaa” mukaan, kun lapsen huoltajuudesta sovittiin. Isän mielestä se olisi myös lapsen kannalta hyvä asia. Lisäksi isä olisi toivonut samaisen neuvojan tukea eron eri vaiheisiin, kunnes asiat tasapainottuvat ja tapaamiset alkavat sujua. Isä A:n tapauksessa esimerkiksi tapaamissopimuksen seuranta olisi voinut auttaa.

Valitettavasti sopimuksia ei pystytä seuraamaan käytännössä edes huolen herättyä. Lapsen ja etävanhemman suhteen säilymisestä ei olla riittävästi huolissaan. Siten tavallaan isien katoamisen riski jää kartoittamatta. Mikä riski on aina olemassa, etenkin jos vanhemmat eroavat riitaisina. (Antikainen 2007, 87, 104, 169.) Myös Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan Miesjaosto oli huolissaan sosiaalityön ammatillisista käytännöistä. Mm. siitä, että erotilanteessa ei tehdä riskikartoitusta kotoa muuttavan vanhemman mahdollisesta katoamisesta lapsen elämästä. (Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto 6 /43/09 2009.)

Isä A toi kirjoituksissaan esiin myös sen, että erokriisissä olevalle isälle ei välttämättä riitä se, että hän saa puhua samassa tilanteessa olevien kanssa. Hänellä olisi ollut tarve puhua erostaan ja erilaisista tuntemuksistaan esimerkiksi terapeutin kanssa useampien kertojen ajan.

Tämän kaltainen tuki puuttuu kokonaan isiltä, jotka jäävät pohtimaan missä meni vikaan tai mitä tein väärin. Se auttaisi jaksamaan eteenpäin ja isyys jatkuisi vahvempana ja lapsen kannalta turvallisempana. (Isä A)

Cohen & Finzi-Dottan (2005) tutkimuksen mukaan erokriisin työstäminen on välttämätöntä, jotta isä voi löytää eron jälkeisen isyysidentiteetin. Isät tarvitsevat ammatillista tukea tunteiden läpikäymiseen sekä siihen, että he pystyvät erottamaan isyyden identiteetin (isän ja lapsen kahdenkeskinen suhde) aviomiehen identiteetistä (suhde ex-puolisoon). (Cohen & Finzi-Dottan 2005, 93–96; Antikaisen 2007, 133 mukaan.) Perheet tarvitsevat konkreettista tukea erokriisin jäsentämiseen. Ammatillisen avustuksella

tehdyllä jäsentämisellä voidaan ennaltaehkäistä kriisikokemusta ja vähentää vastakainasettelua. (Antikainen 2007, 168.)

Isä G:llä oli itsellä toisenlainen kokemus tuen saamisesta. Hänen erosta on jo vuosia aikaa eikä hän kaipaa enää tukea. Aikoinaan hän sai tukea sukulaisilta ja ystäviltä. Hän liittyi myös yksinhuoltajayhdistykseen ja sai sieltä tarvitsemaansa tietoa ja vertaistukea erosta selviämiseen. Isän kokemuksen mukaan tukea on saatavilla, jos sitä osaa tai jaksaa etsiä. Isä ehdottaa kuitenkin, että etenkin erotilanteessa, kun joudutaan sopimaan lasten asioista, molemmat osapuolet ohjattaisiin erikseen jonkin vertaisryhmän toimintaan.

Ei pelkkä esite käteen ja ota itse yhteyttä jos huvittaa. Eli heti eron tapahtuttua yleensä ei ole päälimäisenä avun hakeminen koska kaikki käytännön asiat ovat vielä kesken ja tunteet aivan sekaisin.(Isä G)

Eroperheille kohdistettujen palveluiden kehittämiseen ja saatavuuteen tulisikin kiinnittää huomiota, koska haastavassa erotilanteessa ulkopuolelta tuleva tieto ja tuki ovat tarpeen. Vanhemmat kokevat, etteivät saa apua riittävän nopeasti eikä palveluja ole kaikkialla saatavilla tai kynnys palveluiden käyttöön on liian korkealla. (Santala 2009, 152; Sosiaali- ja terveysministeriö 2010.) Jos eroperheet eivät saa apua riittävän ajoissa, tilanne lukkiutuu eikä vanhempien suhde välttämättä kuntoudu koskaan (Koiso-Kanttila 2009, 169). Myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Auttavien puhelimiten suunnittelijan, Anna Puusniekan kokemuksen mukaan eroava perhe jää liian yksin haastavassa tilanteessa. ”Kukaan ei seuraa, miten lapset ja vanhemmat pärjäävät eron jälkeen.” (Kuka auttaa eron jälkeen? 2012)

Eroauttamisen riittämättömyydestä on myös tehty aloite lapsiasiavaltuutetulle, Maria Kaisa Aulalle vuonna 2008. Aloitteen mukaan nykyinen palvelujärjestelmä ei pysty kunnolla vastaamaan eroavien vanhempien henkisen tuen ja sovittelun sekä lapsinäkökulman vahvistamisen tarpeisiin. Kaikissa kunnissa ei ole tarjolla sovittelu- ja neuvontapalveluita. Pienien kuntien resurssit eivät riitä tarjoamaan laadukkaita ja monipuolisia palveluita. Vastaavasti isoissa kunnissa löytyy palveluita, mutta asiakkaat eivät tunne kovin hyvin kotikuntansa eroauttamisen palvelutarjontaa eivätkä edes palveluissa työskentelevät muista kertoa toistensa palveluista asiakkaille. (Muistio avio- tai avoeron hoitamisesta lapsen edun mukaisesti 2008)Palveluihin ohjaus ei ole siis riittävää.

Avun hakemista helpottaisi, jos kunnassa olisi paikka tai paikkoja, mistä kriisissä oleva ihminen voisi saada apua ja tietoa tarjolla olevista palvelumahdollisuuksista. Kuntien lisäksi eroauttamisen palveluja tarjoavat mm. järjestöt ja seurakunnat. Moni lähtee hakemaan apua vasta, kun ongelmat ovat kasvaneet ylipääsemättömiksi. Avun hakemista eron varhaisvaiheessa voi perustella myös sillä, että siten avun antaminen olisi helpompaa ja tuloksellisempaa. (Muistio avio- tai avoeron hoitamisesta lapsen edun mukaisesti 2008)

Kriisissä olevan perheen toimintakyky vaikeutuu, jos apua joutuu odottamaan kuukausia. Jos vanhemmat saavat apua varhaisessa vaiheessa, myöhempien ja kalliimpien yhteiskunnan järjestämien palveluiden tarve vähenee. Pitkittyneet kriisit näkyvät muiden terveys- ja mielenterveyspalveluiden käyttönä sekä lisääntyneinä huoltajuusprosesseina. (Karttunen 2010,177–178).

Isä F huoltajuusasiat olivat jo oikeusasteella. Hän kertoi tarvitsevänsä ulkopuolista tukea siihen, että saisi keskusteluyhteyden äitiin ja siten voisi selvittää ongelmat äidin kanssa. Isä ehdottaa, että sosiaalitoimella pitäisi olla mahdollisuus velvoittaa lapsen huoltajat keskustelemaan lapsen asioista. Kuitenkin isän mukaan perheneuvola kiertää nykyään vastuunsa toteamalla, ettei huoltajaa voida vaatia keskustelemaan, ellei tämä halua. Isä tarvitsisi ulkopuolista tukea myös lapsen tapaamisten uudelleen käynnistämiseen. Isä kaipasi myös henkistä tukea, koska hän koki tulleen haukutuksi monien vuosien ajan perheessä. Mitään näistä tuista ei kuitenkaan isän mukaan nyky-Suomessa ole tarjolla, tai ainakaan hän ei tiedä, mistä sellaista tukea saisi.

Isä F:n tapauksessa perhe olisi voinut hyötyä perheasiansovittelusta. Sitä on mahdollista saada myös eron jälkeen, jos vanhemmat haluavat apua konfliktien sovitteluun tai yhteisen vanhemmuuden tervehtymiseen. Viranomaisten ja auttajien keskeinen tehtävä on sovinnollisuuden edistäminen kaikissa erokriisin ja prosessoinnin vaiheissa. (Karttunen 2010, 177). Lastensuojelun Keskusliiton projektijohtajan, Heikki Koiso-Kanttilan mukaan yleisen asenteen pitäisi muuttua siten, että vanhemmuutta pitäisi arvostaa elämänikäisenä sitoumuksena, josta ei voi erota eikä myöskään erottaa toista osapuolta pois (Koiso-Kanttila 2009, 170–171).

Perheasioiden sovittelu

Perheasiain sovittelun tavoitteena on ratkaista perheen ristiriidat neuvottelemalla ja aikaansaamalla kaikkien hyväksymä sopimus ilman oikeudenkäyntiä (Kiianmaa 2008, 124). Sosiaalitoimistot, perheneuvolat ja perheasiain neuvottelukeskukset vastaavat pääosin perhesovittelutyöstä. Eron liittyvät vaikeat tunnetilat voivat hankaloittaa avun hankkimista monimutkaisesta palvelujärjestelmästä. Puolisoiden eroneuvojina ja ohjaajina toimivatkin usein asianajajat. (Laitinen & Pohjola 2010, 288, 292.)

Kun perhe tulee palvelujärjestelmän piiriin, tilanne voi olla umpikujassa. Vanhemmat eivät pääse sopimukseen lapsen liittyvissä asioissa, koska monilla on vaikeuksia pitää erillään tunteet, jotka liittyvät parisuhteen loppumiseen, tai jos vastaavasti tunnetilat ovat jääneet käsittelemättä. Sovittelussa lapsi halutaan nostaa työskentelyn lähtökohdaksi. Siten halutaan välttyä tilanteelta, että lapsi joutuu vanhempien pelinappulaksi. (Santala 2009, 146; Laitinen & Pohjola 2010, 288, 292.)

Perheasioiden sovittelu ei ole neuvontaa eikä terapiaa. Parhaimmillaan sillä voidaan lisätä vanhempien kommunikaatiota ja vuorovaikutustaitoja. Sovittelussa voidaan ensin paneutua parisuhteen ja ristiriitaisten tavoitteiden käsittelyyn, joka mahdollistaa sopimukseen tähtäävän työskentelyn. Tulos voi olla molempien osapuolten kannalta parempi, koska molempien näkökanta on päässyt esiin. Sovittelun avulla halutaan myös ehkäistä tärkeiden ihmissuhteiden katkeaminen, mikä on vaarana, jos vanhemmat eroavat riittävinä. (Taskinen 2001, 53–54; Linnankoski & Valtonen 2008, 132.)

Lapsi osallistuu sovitteluun vasta siinä vaiheessa, kun vanhemmat ovat samoilla linjoilla. Koska muuten on vaarana, että lapsen lojaliteettiristiriidat ja ahdistus lisääntyvät. Vastuu tehdyistä ratkaisuista on vanhemmilla. Sovittelulla voidaan irrottautua juuttumista, syytelyistä ja kilpailutilanteesta, jotka ovat tyypillisiä erokriisissä. Sovittelussa on mahdollista palata esimerkiksi lapselle kerrottavaan eron syyhyn, jos sitä ei ole aiemmin jostain syystä tehty. (Taskinen 2001, 53, 56, 59.)

Helsingin kaupungin Sosiaaliviraston, Lapsiperheiden palvelujen, Perheoikeudellisten asioiden yksikön selvitystyöryhmä teki kannanoton lastensuojelulakiin 31.05.07. Työryhmä ehdotti pakollista sovittelua vanhemmille, jotka ovat riitaantuneet. Pakollisen

sovittelun avulla vanhemmat joutuisivat selvittämään ristiriitansa ja lapsen asema paransi tapaamisoikeuden suhteen. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, 2007, 2.) Risto Karttusen väitöskirja tukee ajatusta, jonka mukaan lapsiperheiden erossa olisi harkittava pakollista sovittelua (Karttunen 2010, 7).

Vuonna 2011 mm. Espoon käräjäoikeudessa aloitettiin kaksivuotinen kokeilu, jossa huoltajuusriitojen sovitteluun tulee perheterapeutin koulutuksen saanut sosiaalityöntekijä tai lapsipsykologi mukaan. Asiantuntijan tehtävänä on saada vanhemmat ymmärtämään lapsen etu. (Leino 2010, 8; Huoltajuusriitojen sovittelusta hyviä kokemuksia 2011) Oikeusministeriön työryhmä on ehdottanut, että kokeilu vakinaistettaisiin koskemaan koko maata. Palvelu kuuluisi kuntien järjestämiin lakisääteisiin tehtäviin, josta valtio maksaisi kunnalle korvauksen. Siten kaikilla vanhemmilla olisi tasapuoliset mahdollisuudet saada maksutonta huoltoriidan sovitteluapua vaihtoehtona oikeudenkäynnille. (Oikeusministeriö 2012; Ahonen 2012, 4.)

Sopuratkaisuun pyrkiminen ei ole kuitenkaan aina perusteltua edes lapsen edun kannalta. Esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhempien kesken esiintyy henkistä tai taloudellista epätasapainoa. Tilannetta saattaa vaikeuttaa myös suku ja uudet partnerit. Sovittelun ulkopuolelle tulee jättää tapaukset, joissa oikeudenmukaisen ratkaisuun tarvitaan neutraalia tahoja. (Peuralahti 2012, 81–82.)

Palveluiden kehittäminen

Monilla isillä oli kokemus siitä, ettei ollut saanut tarvitsemaansa apua lasten huoltajuus- ja tapaamisasioissa. Isien kirjoitelmista välittyi pettymys sosiaalitoimeen, oikeuslaitoksiin ja lakeihin. Isä B:llä oli ongelmia lasten tapaamisten kanssa, koska äiti ajoittain evää isän ja lasten tapaamiset. Isä yrittää sinnitellä ilman ulkopuolisten apua ja pitää kiinni suhteestaan lapsiin:

Side tyttärehini on kuitenkin jotain semmoista ettei sitä pysty rikkomaan metrit, ei tunnit, ei hyvällä ei pahalla. (Isä B)

Tapaamiskatkokset olivat olleet isä B:lle raskaita. Erosta oli seurannut mm. pitkäaikainen masennus. Isä on ollut jo pitkään kyvytön tekemään töitä. Myös Isä D:n kirjoituk-

sesta välittyä voimattomuus, kun tapaamisasioita yritetään ratkaista käräjäoikeuden avustuksella.

Isä E toivoi isille suunnatun tuen ilmenevän siten, että myös käräjätuomarit noudattavat lakia. Isä C sai olla hetken aikaa lapsen lähivanhempana. Siitä huolimatta isän mielestä vuoroasumisesta tulisi muotoutua uusi standardi Suomeen. Pitkään jatkuneen huoltoriidan myötä hänellä on vahvistunut tunne, että isä on aina oikeudessa väärässä.

Tätä ”väitettä” tukee myös Sinkkonen (2009). Hän ihmettelee perheoikeuden kaltaisen asiantuntijatahon puuttumista Suomessa, jota voitaisiin käyttää visaisissa huoltajuuskysymyksissä. Asiantuntemuksen puute johtaa ”poukkoilevaan” huoltajuus- ja tapaamiskäytäntöihin. Hallinto-oikeudet ja korkeimmat hallinto-oikeudet käsittelevät huostaanottoja ja ovat perillä lasten eduista. Käräjäoikeudet ovat kaikkien mahdollisten oikeusriitojen käsittelijöitä eivätkä ne yleensä ole perehtyneet lasten asioihin. (Sinkkonen 2009, 206.) Myös lapsiasiavaltuutetulle on tehty aloite, jonka mukaan käräjäoikeuden henkilökuntaa pitäisi kouluttaa siten, että olisi erilliset perheoikeudet (Muistio avio- tai avoeron hoitamisesta lapsen edun mukaisesti 2008).

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan Miesjaosto esitteli lausunnossaan joitakin parannusehdotuksia, joilla voitaisiin vaikuttaa vanhemmuuteen liittyviin, sukupuolittuneisiin säädöksiin ja käytäntöihin aktiivisen isyyden näkökulmasta. Miesjaosto esitti isien aseman parantamista huoltajuusriidoissa mm. järjestämällä sosiaalialan ammattilaisille sukupuolisensitiivistä opetusta sekä perus- että täydennyskoulutuksena. Tietoinen sukupuolinäkökulma pitäisi ottaa mukaan sosiaalityön työmenetelmien ja palvelurakenteiden kehittämistyöhön. (Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto 6 /43/09 2009.)

Myös Mari Antikaisen väitöskirja (2007) tukee sukupuolisensitiivisen koulutuksen tarpeellisuutta sosiaalialalla (Antikainen 2007, 90). Lisäksi sosiaalityössä pitäisi tehostaa ohjaus- ja neuvontavelvoitteita erityisesti isyyden näkökulmasta. Myös isien pidemmät vanhempainvapaiden jaksot voisivat parantaa isän ja lapsen suhdetta. (Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto 6 /43/09 2009.)

Miesjaoston mukaan sosiaalitoimi on aliresursoitu ja kroonisesti ylityöllistetty, jolla on myös vaikutuksensa huoltajuuskysymysten ratkaisemiseen (Tasa-arvoasiain neuvottelu-

kunnan lausunto 6 /43/09 2009). Sosiaalityöntekijät eivät pysty sosiaalialan työvoimapolun vuoksi jatkossakaan perehtymään ”pintaa syvemmältä” tapaamisproblematiikkaan. Kiire ja heikko perehtyneisyys estävät erityisasiantuntijuuden kehittymisen. Sopimuspalvelua pitäisi kehittää valtakunnallisesti ja organisoida paremmin. (Antikainen 2007, 168–169.)

Näiden tutkimukseen osallistuneiden isien kertomuksia tulisi hyödyntää, kun mietitään miten eron jälkeistä isyyttä voitaisiin tukea ja ehkäistä isän ja lapsen suhteen katkeaminen. Isien asiantuntijuutta olisi järkevää hyödyntää palvelujen käyttäjänä kehittämistyöhön, koska palvelujen pitäisi tyydyttää myös heidän tarpeitaan. Palvelujen laadun parantamista ja sisällön suunnittelua voidaan tehdä myös keräämällä suoraan palvelujen käyttäjiltä heidän mielipiteitään. Lisäksi tämänkaltainen asiakaslähtöisyys huomioisi myös eettisiä näkökulmia, mm. oikeudenmukaisuutta ja hyvää kohtelua. (Stenvall & Virtanen 2012, 152, 178, 245.)

Lopuksi katkelma Isä C:n tarinasta:

Olin tavattoman onnellinen ja ylpeä, että sain hoitaa häntä ja olla lähivanhempi. Loputtomat riidat lapsista ovat kuitenkin olleet erittäin raskas asia. Ennen kaikkea raskasta on ollut ja on, etten tapaa lapsiani enää lainkaan. Tulen koko elämän muistamaan, kuinka joka aamu menimme yhdessä kuopuksen kanssa metsän läpi kouluun ja mitä kaikkea teimme. Lapset ovat äärettömän tärkeitä elämässä, ja on hienoa ja olisi hienoa, jos yhteiskunta soisi isillekin mahdollisuuden heidän hoitamiseensa. (Isä C)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuoda esiin isien omakohtaisia kokemuksia eron jälkeisestä isyydestä. Tarkoitukseni oli selvittää, miten isyys jatkuu eron jälkeen ja mitkä asiat sitä säätelevät. Lisäksi kartoitin, millaista tukea isät toivoisivat eron jälkeiseen isyyteen. Hain tietoa isien kirjoitelmien lisäksi isyyteen ja eroon liittyvästä kirjallisuudesta, jota oli runsaasti tarjolla.

Kaikki seitsemän kirjoituspyyntöni vastannutta isää olivat tutkimuksen tekohetkellä etävanhempia. Heistä muutamalla oli myös kokemusta lähivanhempana olemisesta. Isien ja lasten tapaamiset olivat satunnaisia, tai monen isän ja lasten tapaamiset olivat loppuneet, vaikka heillä itsellään olisi ollut halua tavata lapsiaan. Vain yksi isä sai toteuttaa isyyttään sovitusti.

Tutkimuskysymykseen, miten isyys jatkuu eron jälkeen, on edelleen vaikea antaa yksiselitteistä vastausta. Lopputulokseen vaikuttavia syitä on monia: Mikä oli eron syy? Liittyikö eroon katkeruutta vai tapahtuiko ero sovussa? Kuinka hyvin huoltajuus- ja tapaamisasiat on saatu sovittua? Onko lapsille kerrottu erosta ja mitä on kerrottu, vai ”häipykö” isä vain? Pystyvätkö vanhemmat yhteistyöhön vanhempina erosta huolimatta vai pyrkiikö toinen vanhempi poistamaan toisen vanhemman lapsen elämästä? Lapsi voi myös itse kieltäytyä tapaamasta etävanhempaa monesta eri syystä. Isän asunto voi olla ahdas, tai se ei ole lapsen mielestä viihtyisä. Kaverit ovat voineet tulla isän luona käymistä tärkeämmäksi. Lapsella ei ole ”sisäistä lupaa” kaivata isää, tai lapsi on joutunut vaikeaan lojaliteettiristiriitaan. Lisäksi vanhempien uusilla parisuhteilla on vaikutusta isyyden jatkumiseen. Syitä on varmasti muitakin.

Moni tutkimukseeni vastannut isä toi kirjoitelmissaan esiin oman, vahvan osallistumisen lapsen hoitoon ja kasvatukseen aina lapsen syntymästä lähtien. Siitä huolimatta monen isän yhteys lapsiin katosi eron jälkeen. Tätä havaintoa tukee Tuomen (2008) tutkimus, jonka mukaan osallistuva ja hoivaava isyys jatkuu monesti samanlaisena eron jälkeen, jollei isän ja lapsen välinen maantieteellinen etäisyys ole esteenä tai isän ja äidin suhde ei rikkoudu erossa. Eron jälkeistä isyyttä ei siis välttämättä pelasta edes isän oma sitoutuminen lapsiin, jos toinen vanhempi ei sitä jostain syystä halua mahdollistaa.

Tutkimuksesta selvisi, että eron jälkeistä isyyttä säätelevät monet eri tekijät. Vanhempien yhteistyö on merkittävässä osassa. Tutkimukseen vastanneilla isillä ja heidän lapsiensa äideillä ei ollut juuri lainkaan yhteistyötä, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Koska vanhemmilla ei ollut yhteistyötä eikä keskusteluyhteyttä edes lapsen asioissa, ei monella isällä ollut myöskään tapaamisia lastensa kanssa. Moni isä olisi ollut halukas tapamaan lapsiaan. Isien kirjoitelmien perusteella äiti voi osaltaan päättää, saako isä nähdä sopimuksista huolimatta lapsiaan. Moni kyselyyni vastanneista isistä oli eron jälkeen ”altavastaaja”. Isien kirjoituksista oli myös luettavissa, että monen isän jaksaminen oli ”vietty” ääri rajoille tilanteen vuoksi.

Aina ei voida myöskään osoittaa syyttävällä sormella toista vanhempaa, vaan isät voivat jäädä sivuun lapsen elämästä myös omasta halusta. Tähän löytyy monia, erilaisia syitä. Etävanhemmuuteen liittyvät tunnetilat odotuksesta, kaipauksesta joka kerta toistuviin jäähyväisiin, voivat olla isälle liian raskaita, jolloin tapaamisia harventamalla isä yrittää säästää itseään. Lapsen tapaamatta jättäminen voi olla myös yritys vähentää yhteydenpitoa ex-puolison kanssa.

Vanhempien kesken esiintyvät tapaamis- ja huoltoriidat sekä lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta voivat johtaa toisen vanhemman katoamiseen lapsen elämästä. Monet isät olivatkin joutuneet osalliseksi tapaamis- tai huoltoriitoihin. Muutama isä oli joutunut myös vieraannuttamisen kohteeksi. Vieraannuttamista esiintyy luultavasti paljon enemmän, kuin siitä julkisesti puhutaan. Siitä johtuen olen käyttänyt työstäni sivumääräisesti paljon aiheen käsittelyyn, koska mielestäni sosiaalialan työntekijöiden tulisi kiinnittää enemmän huomiota siihen, ettei vieraannuttamista pääsisi tapahtumaan. Asiaa hankaloittaa se, ettei Suomessa vielä julkisesti myönnetä vieraannuttamisilmiön olemassaoloa.

Työharjoitteluissani lapsiperheiden parissa olen havainnut, että vanhemmilla ei ole aina erotilanteessa kykyä tai halua puhua kunnioittavasti toisesta vanhemmasta. Vanhempi voi myös sortua mustamaalaamiseen ja vieraannuttamiseen sen suurempia seurauksia ajattelematta. Myös tutkimukseeni osallistuneiden isien kertomukset sekä kertomukset, joita luin aiemmista tutkimuksista, ovat karua luettavaa. Mielestäni on hyvä, että vieraannuttamisen sanktioinnista on tehty lakialoite, koska siten tulisi vedettyä raja vanhemman toiminnalle, josta on kauaskantoisia seurauksia niin lapselle kuin vanhemmal-

lekin. Lapsen psyykkinen kehitys vaarantuu vakavasti vieraannuttamisen seurauksena. Lisäksi vakavan vieraannuttamisen kohteeksi joutuneen vanhemman tuskaa voidaan verrata lapsen kuoleman tai katoamisen aiheuttamaan tuskaan.

Viimeinen tutkimuskysymykseni liittyi siihen, millaista tukea eroisät mahdollisesti tarvitsevat. Yksi mielestäni huomattava tutkimustulos oli se, että moni tutkimukseen vastanneesta isästä olisi halunnut saada keskusteluyhteyden äitiin lapsen asioihin liittyen. Vain ”väylä” puuttui, miten asia olisi voinut lähteä ratkeamaan. Tulosten perusteella näyttääkin siltä, että eroperheille suunnattuja palveluja sekä oikeisiin palveluihin ohjaamista pitäisi olla enemmän. Isät toivoivat ulkopuolista tukea myös isän ja lasten tapaamisten uudelleen käynnistymiseen.

Nykyisin palveluita voi joutua odottamaan kohtuuttoman kauan. Apua pitäisi olla saatavilla jo eron alkuvaiheessa. Erotilanteissa tarvittaisiin nykyistä parempaa psykososiaalista ja tiedollista tukea sekä neuvontaa. Eron työstäminen voi ennaltaehkäistä kriisikemusta ja vähentää vastakkainasettelua, jakoa ”hyviin ja pahoihin”. Eroauttaminen on myös helpompaa ja tuloksellisempaa eron alkuvaiheessa. Myös yhteiskunnan kannalta aikaisemmassa vaiheessa auttaminen on tarkoituksenmukaisempaa ja taloudellisesti kannattavampaa kuin se, että riidat purkautuvat kaikille perheenjäsenille raskaina vuosia kestävinä tapaamis- ja huoltajuusriitoina. Sovittelua pitäisikin hyödyntää aiempaa enemmän.

Tutkimukseen vastanneet isät edustavat vain pientä joukkoa eroisia. Vastauksia ei siis voi yleistää kertomaan kaikkien eronneiden isien kokemuksista. Lisäksi vastaajiksi on saattanut valikoitua isiä, joilla on takanaan tavallista vaikeampi ero. Sillä voi olla vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen ja toistettavuuteen. Tästä huolimatta isien esiin tuomat kokemukset lisäävät tietoa tekijöistä, jotka säätelevät eron jälkeistä isyyttä. Isien asiantuntijuutta kannattaisikin hyödyntää, jos halutaan parantaa eroauttamista ja saada mahdollisimman moni eroisä avun piiriin. Isien ja koko perheen auttaminen on helpompaa, kun osataan nähdä asioita, joita taustalla voi tapahtua. Lisäksi on tärkeä ottaa todesta isien tarinat, koska muuten on vaarana, että isyys todellakin päättyy eroon.

9 LÄHTEET

- Aaltonen , J. 2002. Perheterapia ryhmäkuvassa. Teoksessa Rönkä , A. & Kinnunen , U. (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 148.
- Ahonen , H. 2012. Jokainen huoltajuuskiistan sovittelu säästää 5300 euroa. Aamulehti 5.11.2012, A04.
- Anttonen , A. & Sointu , L. 2006. Hoivapolitiikka muutoksessa. Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Antikainen , M. 2007. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamisso-
pimuspalveluissa. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.
Väitöskirja.
<http://www.uku.fi/vaitokset/2007/isbn978-951-27-0807-9.pdf>
- Bronberg , M. & Hakovirta , M. 2009. Lapsistaan erillään asuvana isänä eron jälkeen.
Teoksessa Forssén , K., Haataja, A. & Hakovirta , M.(toim.) 2009. Yksinhuoltajuus
Suomessa. Väestötutkimuksen julkaisusarja D50/2009, 186–199.
- Castrén , A-M. 2009. Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Hel-
sinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Cohen , Orna & Finzi-Dottan , Ricky 2005. Parent–child Relationships during the Di-
vorce Process: From Attachment Theory and Intergenerational Perspective. Contempo-
rary Family Therapy 27 (1), 81–99.
- Forsberg , H. 1998. Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asian-
tuntijakulttuurista. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto /Tampereen yliopisto. Yhteis-
kuntatieteellinen tiedekunta.
- Friman ,T. 2011. Riitaisa lapsuudenkoti haittaa elämää aikuisenakin. Lapsen maailma
1/2011, 51.)
- Grönholm , P. 2010. Helsingin Sanomat. Uutiset. Kaupunki. Vauvaperheiden erot yleis-
tyneet pääkaupunkiseudulla. Luettu 1.12.2011.
<http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Vauvaperheiden+erot+yleistyneet+p%C3%A4%C3%A4kaupunkiseudulla/HS20101115SI1KA01t4s>
- Hallintolaki 6.6.2003/434. Finlex. Luettu 10.6.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>
- Halme , N. 2009. Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimi-
seen liittyyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin
kehittäminen ja arviointi. Tampereen yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Väitöskir-
ja.

Hannuniemi , A. 2009. Vanhemmasta vieraannuttaminen vaarantaa vakavasti lapsen kehityksen. Teoksessa Jousmäki , A. & Kosonen , L. (toim.) Syytettynä isä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 231–239.

Hautamäki , A. 2001. Kiintymyssuhdeteoria- teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen , J. & Kalland , M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 33.

Heikkinen , H. L.T. 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola , J. & Valli , R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 143–149.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. 2007. Lapsiperheiden palveluiden Perheoikeudellisten asioiden yksikön selvitystyöryhmän kannanotto lastensuojelulakiin. Yhteispalveluosasto. Perheasiaintoimisto. Luettu 1.6.2011
<http://www.sosiaaliportti.fi/File/cf224bdc-2e9b-4fee-b00a-27c1e67acdbb/kannanottoja+lastensuojelun+edunvalvontaan.pdf>

Hentunen , M. 2011 Onko pakko erota? Lapsemme 4/2011, 8–12.

Hermanson , E. 2008. Isän osallistuminen ja sitoutuminen lapsen hoitoon. Duodecim Terveyskirjasto. 2008. Lapsiperheen oma kirja. Luettu 22.11.2011.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=lok00022

Hirsjärvi , S., Remes , P. & Sajavaara , P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 15. uudistettu painos.

Hokkanen , T. 2002. ”Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää”. Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa Rönkä , A. & Kinnunen , U. (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 128–133.

Hokkanen , T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksina. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Hirsjärvi , S., Remes , P. & Saajavaara , P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Huttunen , J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat: hoiva-isiä, etä-isiä [i.e. etä-isiä] ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Häkkänen –Nyholm , H. 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteesta. Duodecim. 126: 499–505. Luettu 1.5.2012.
<http://www.terveysportti.fi.elib.tamk.fi/xmedia/duo/duo98659.pdf>

Hänninen , V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Akateeminen väitöskirja. Luettu 30.10.2012.
<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5597-5.pdf>

Ihalainen , J. & Kettunen , T. 2011. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. 6.painos. Helsinki: WSOY pro Oy.

Isyyslaki 5.9 1975/700. Finlex. Luettu 10.6. 2011.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750700?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=isyyslaki>

Jämsä , J. 2010. Miesten synnytyksen jälkeinen masennus. Teoksessa Jämsä ,J & Kallioma , S. (toim.) Isyyden kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto, 70.

Huoltajuusriitojen sovittelusta hyviä kokemuksia. 2011. Kaleva. Uutiset. Kotimaa. Luettu 15.8.2012.

<http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/huoltajuusriitojen-sovittelusta-hyvia-kokemuksia/416211/>

Kalland , M. 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen , J. & Kalland , M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 203.

Kangas , J. 2009. Isä ja äidin oikeudellisesta asemasta kriisitilanteessa. Teoksessa Jousmäki , A. & Kosonen , L.(toim.) Syytettynä isä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 184–190.

Karttunen , R. 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampereen yliopisto. Psykologian laitos. Akateeminen väitöskirja.

Kekkonen , J. 2010. Isä venyy, isä jaksaa. Teoksessa Jämsä , J. & Kallioma , S. (toim.) Isyyden kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto, 54–55.

Kiianmaa, K. 2008. Hyvä ero uusi elämä. Porvoo: Multikustannus Oy. 1.painos

Kiianmaa , K. 2011a. Huolto

<http://www.kiianmaa.com/artikkelit/huolto>

Kiianmaa , K. 2011b. Tapaamisongelmat

<http://www.kiianmaa.com/artikkelit/tapaamisongelmat>

Kiianmaa , K. 2011c. Huoltoriita.

<http://www.kiianmaa.com/artikkelit/eroamassa/huoltoriita>

Kinnunen, S. 2010. Kun tiet eroavat. Elämää avioeron jälkeen. Kauniainen: Perussanoma Oy.

Kivimäki , R. 2003. Perhe tuli työelämään. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Forsberg , H & Nätkin , R. (toim.) Helsinki: Gaudeamus Kirja/ Oy Yliopistokustannus University Press Finland, 195.

Koiso-Kanttila , H. 2009. Lapselle on annettava mahdollisuus kokea molemmat vanhemmat arvokkaina. Teoksessa Jousmäki , A. & Kosonen , L.(toim.) Syytettynä isä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 169–176.

Kolehmainen , J. 2004. Osallistuva isä - muuttunut mies? Teoksessa Aalto , I. & Kolehmainen , J. (toim.) Isäkirja: mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 90.

Kokoomus. Etusivu. Lakialoitteen esittelypuhe 13.9.2012: tapaamisoikeuden tahallinen estäminen. Luettu 25.9.2012.

<http://www.paulikiuru.fi/?x103997=429600>

Koskinen , A L. 2012. Suurin osa eroavista vanhemmista pääsee sopuun. Aamulehti 26.3.2012, A04.

Kruk , E. 2010. Parental and social institutional responsibilities to children's needs in the divorce transition: Fathers' perspectives. The Journal of Men's Studies, Vol. 18, No. 2, Spring 2010, 159-178.

Kröger , T. 2009. Yksinhuoltajuus ja isyys: outo yhdistelmä? Teoksessa Forssén , K., Haataja , A. & Hakovirta ,M. (toim.) 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestötutkimuksen julkaisusarja D50/2009, 174–180.

Kuka auttaa eron jälkeen? Meidän perhe. Parisuhde. Luettu 1.10.2012.

http://www.meidanperhe.fi/artikkeli/parisuhde/1893/kuka_auttaa_eron_jalkeen_

Kuronen , M. 2003. Eronnut perhe? Teoksessa Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Forsberg , H & Nätkin , R. (toim.) Helsinki: Gaudeamus Kirja/ Oy Yliopistokustannus University Press Finland, 106–118.

Kuronen , M. & Hokkanen , T. 2008. Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksessa Sevón , E. & Notko , M. (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press/ Palmenia, 27–39.

Kuula , A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kääriäinen , A. 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto/ Neuvo-projekti.

Laakso , S. 2010. Isän kriisit – lapsen paikka. Teoksessa Inkinen , A. & Poikkimäki , S. (toim.) Isän kanssa- arkena ja sunnuntaina . Helsingin NMKY: Katharos Oy, 81- 86.

Laaksonen , S. 2010. Isyyden roolia vahvistavat toiset isät. Teoksessa Inkinen , A. & Poikkimäki , S. (toim.) Isän kanssa- arkena ja sunnuntaina. Helsingin NMKY: Katharos Oy, 47–50.

LHL. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 8.4.1983/361. Finlex. 10.6. 2011
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Laki%20lapsen%20huollosta%20ja%20tapaamisoikeudesta>

Laitinen M & Pohjola A. 2010. Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Lapsen manipulointi voi viedä käräjille. 2010. (2.2.), A07. Aamulehti:

Lastensuojelun keskusliitto. Avioero. Luettu 2.4.2010.
<http://www.lskl.fi>

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. Luettu 10.6.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Lastensuojelulaki>

Lapsiasiavaltuutettu. Aloitteet. Muistio avio- tai avoeron hoitamisesta lapsen edun mukaisesti. 2008. Luettu 27.10.2012.
<http://www.lapsiasia.fi/nyt/aloitteet/aloite/-/view/1395415>

Leino , P. 2010. Huoltajuusriitojen sovitteluun halutaan mukaan psykologi. Aamulehti. 6.8.2010. A08.

Leppä , A. 2009. Pojat vailla isää. Helsingin Sanomat. 5.7.2009

Linnankoski , J. & Valtonen , M. 2008. Erosta elossa. Ero-opas miehille. Helsinki: Miesakit.

Litmala , M. 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaiseminen. Luettu 27.9.2012
http://vanhemmat.mll.fi/yhteiskunnan_tuki_perheille/perhe_ja_huoltajuus.php

Moxnes , Kari 2003. Risk Factors in Divorce. Perceptions by the Children in Divorce. *Childhood* 10 (2), 131–146.

Muistio avio- tai avoeron hoitamisesta lapsen edun mukaisesti. 2008. Lapsiasiavaltuutettu. Aloitteet. Luettu 27.10.2012.
<http://www.lapsiasia.fi/nyt/aloitteet/aloite/-/view/1395415>

Mäkelä , J.2010. Isän erityinen merkitys lapsen kehitykselle. Tasa-arvoa eroisyyteen -seminaari 17.11. 2011. Sampola. Tampere.

Mykkänen , J. & Huttunen , J. 2008. Isäksi tulon tunteet. Teoksessa Sevón , E. & Notko, M. (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press/ Palmenia, 173–182.

Myllärniemi , J. 2010. Mieheksi ilman isää. Helsinki: Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa/ Kirjapaja.

Niemelä , S. & Kääriäinen , A. 2008. Millan isä ja äiti eroavat – miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry.

Oikeusministeriö.2012. Etusivu. Ajankohtaista. Uutiset. Uutisarkisto. Uutiset 2012. Lapsiystävällinen huoltoriitojen sovittelu käräjäoikeuksissa laajennettaisiin koko maahan kuntien tehtäväksi. Luettu 4.11.2012.

<http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Uutiset2012/1330604072074>

- Oulasmaa , M. & Saloheimo , A. 2010. Stereotyyppiset isäkuvat. Teoksessa Jämsä , J. & Kalliomaa , S. (toim) Isyyden kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto, 28.
- Paquette , D. 2005. Plus l'environnement se complexifie, plus l'adaptation des enfants nécessite l'engagement direct du père. *Enfances, Famille, Générations* 3. Paternité: Bilan et perspective.
- Peltola , J. & Salmiovirta , J. 2010. Eron jälkeen. Teoksessa Inkinen , A. & Poikkimäki, S. (toim.) Isän kanssa - arkena ja sunnuntaina. Helsingin NMKY: Katharos Oy, 66–69 .
- Punamäki , R-L. 2011. Vanhemmuuteen siirtyminen:raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Sinkkonen , J. & Kalland , M (toim.) Helsinki: WSOYpro Oy, 99–124.
- Rantalaiho , M. 2003. Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Forsberg , H & Nätkin , R. (toim.) Helsinki: Gaudeamus Kirja/ Oy Yliopistokustannus University Press Finland, 205–220.
- Rauhaniemi , S. 2012. Erolapsista jopa kaksi kolmesta menettää yhteyden vanhempaan. *Aamulehti*. 19.6.2012. A06.
- Ropponen , P. 2010. Mieskaveri tukee ja paikkaa lapsen isän poissaoloa. *Aamulehti* 14.11.2011, A08.
- Rusanen , E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell Oy Helsinki:Oy Finn Lectura Ab
- Saari , S. 2008. Kuin salama kirkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava. Viides painos.
- Santala , L. 2009. Miten vanhemmat järjestävät lapsen huollon ja asumisen eron jälkeen? Teoksessa Forssén , K., Haataja , A. & Hakovirta , M. (toim.) 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuksen julkaisusarja D50/2009,136–153.
- Sinkkonen , J. &Kalland , M. 2001. Johdanto: ihminen tarvitsee toisten ihmisten läheisyyttä ja turvaa. Teoksessa Sinkkonen , J. & Kalland , M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 7.
- Sinkkonen , J. 2003. Yhdessä isän kanssa. Juva: WS Bookwell Oy. Kolmas painos.
- Sinkkonen , J. 2009. Isyys tai sen puute vaikuttaa vahvasti lapsen kehittymiseen. Teoksessa Jousmäki , A. & Kosonen , L.(toim.) Syytettynä isä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos, 196–214.
- Sinkkonen , J. 2011. Kiintymyssuhteenäkökulma vanhempien avo- tai avioeroon. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Sinkkonen , J. & Kalland , M (toim.) Helsinki: WSOYpro Oy, 174–180.
- Sevón , E. & Huttunen , J. 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Rönkä , A. & Kinnunen , U. (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 78–80.

Soisalo, R. 2011. Systemia 1. Helsinki: Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry.

Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Erityiskysymykset. Lapsen asema avioerotilanteessa. Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen. Ero edessä –info (ppt Tampere). Luettu 10.9.2012.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi>

FI/lastensuojelunkäsikirja/työprosessi/erityiskysymykset/erotilanne/lapsenhuolto/#_Lapsen_huoltoa_ja

Sosiaaliportti.Lastensuojelunkäsikirja. Valvotut tapaamiset.

<http://www.sosiaaliportti.fi/lastensuojelunkäsikirja/työprosessi/erityiskysymykset/erotilanne/valvotuttapaamiset/>. Luettu 9.7.2012.

Sosiaali- ja terveysministeriö.2009. Sosiaali- ja terveyspalvelut. Huoltajuus, elatus, isyyden tunnustaminen. Luettu 9.7.2012

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/huoltajuus_elatus/isyyden_tunnustaminen

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto 6 /43/09. 2009. Sosiaali- ja terveysministeriö. Stakes. Luettu 1.10.2011.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=611072&name=DLFE-11608.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010. Uutiset. Ministeri Risikko: Eroperheiden lapset tarvitsevat erityishuomiota. Luettu 10.09.2010.

<http://www.stm.fi/tiedotteet/verkkouutinen/-/view/1525519#fi>

Stenvall , J. & Virtanen , P. 2012. Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen. Kehittämisen mallit, toimintatavat ja periaatteet. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Sund , R. 2005. Ero! Selviytymisopas miehelle. Helsinki: Kirjastudio.

Tampereen ensi- ja turvakotiyhdistys ry. Lapsiperheet. Tapaamispaikka. Luettu 22.9.2012.

<http://www.tetuko.fi/?sivu=6#tapaamispaikka>

Taskinen , S. 2001. Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus: Gummerus Kirjapaino Oy.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Elatus ja huolto 2008. Luettu 20.4.2010.

<http://www.stakes.fi>

Tilastokeskus. Lapsiperheet tyypeittäin 1950 -2011.Luettu 21.09.2012.

http://www.stat.fi/til/perh/2011/perh_2011_2012-05-25_tau_003_fi.html

Tilastokeskus. Tilastot. Väestö. Siviilisäätysten muutokset 2011. Luettu 21.09.2012.

http://www.stat.fi/til/ssaaty/2011/ssaaty_2011_2012-04-20_tau_001_fi.html

Tukiperhe-esite.2012. Tampereen kaupunki

http://www.tampere.fi/material/attachments/1/5kdXG8PYq/luotsi_tukiperhe.pdf

- Tuomi , M. 2008. Parisuhde päättyy, isyys jatkuu. Turun yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Lisensiaatintutkimus.
- Tuomi , J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 6. uudistettu painos.
- Valkama , E. & Litmala, M. 2006. Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Julkaisuja 244. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Valli , R. 2010.Kyselylomaketutkimus. Aaltola , J. & Valli , R.(toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 113, 126.
- Varjo , P. 2010. Missä on isän paikka? Lapseamme 4/2010, 22.
- Vuori , J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg , H & Nätkin , R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus / Yliopistokustannus University Press Finland, 31–54.
- Vuori , J. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) Isäkirja. Keuruu: Otava, 32- 40.
- Väestöliitto. Perhe kannattaa. Väestöliiton perhepoliittinen ohjelma. 2009. Luettu 2.8.2012.
http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/3f2dfd84eb192ed7a51b8f8d53dc8f12/1343133379/application/pdf/263809/PP-ohjelma_netiversio.pdf
- Isättömyys jättää aukon lapsen sisimpään. 2009. Yle uutiset. Kotimaa. 25.3.2009. Luettu 1.9.2012.
http://yle.fi/uutiset/isattomyys_jattaa_aukon_lapsen_sisimpaan/5737213
- Wallerstein , J. Lewis , J. & Blankeslee , S. 2007 Avioeron perintö: Eron lapset aikuisina. Helsinki: Therapiea-säätiö.

LIITTEET

Liite 1. Kirjoituspyyntö

Huomio eroisät!

Toivoisin teidän kertovan minulle omin sanoin elämästänne isänä eron jälkeen.

Olen sosionomiopiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä eroisyydestä. Tarkoitukseni on tutkia isän kokemuksia eron jälkeisestä isyydestä, huoltajuudesta ja isän roolista lasten elämässä eron jälkeen. Opinnäytetyöni ohjaajana toimii yliopettaja Merja Sinkkonen.

Kirjoitelmassa voisitte kertoa esimerkiksi, kuinka lasten huoltajuudesta sopiminen sujui?

Oletteko lasten lähi- vai etävanhempi?

Jos olette etävanhempi, kuinka tapaamiset sujuvat?

Kuinka usein näette lastanne?

Miten yhteistyö vanhempana lasten äidin kanssa on sujunut eron jälkeen?

Millaiseksi koette isyyttenne eron jälkeen?

Haluaisitteko johonkin asiaan tukea isyydessänne? Millaista tukea?

Tarina voi olla n. yhden sivun pituinen ja sen voisi lähettää minulle sähköpostitse.

Luonnollisesti kaikki tiedot ovat luottamuksellista ja kertomuksia käytetään vain opinnäytetyössä. Tulokset raportoidaan tavalla, josta ei voi tunnistaa yksittäistä kirjoittajaa

Anna mielelläni sähköpostitse lisätietoja aiheesta.

Kiitos jo etukäteen!

Sari Ahola
 sosionomiopiskelija
 Tampereen ammattikorkeakoulu
 Pyynikintie 2, 33230 Tampere
 sari.gustafsson@piramk.fi

LIITTEET

Liite 2. Taulukko 2. Isien ja lasten tapaamiset

	Tapaamiset	Syitä, jotka edistävät tai estävät tapaamisia
Isä A	ei tapaa lastaan	Huoltajuusneuvottelut isän kannalta epäedulliset Äiti toimii portinvartijana isän ja lapsen suhteessa Vanhemmilla ei yhteistyötä, ei keskusteluyhteyttä Isä ei saa apua sosiaalitoimesta tapaamisasioihin
Isä B	sovittu tapaamiset joka toinen viikonloppu	Tapaamiset äidin ehdoilla, - ei ole kirjallista sopimusta tapaamisista Tapaamisongelmat, joihin isä ei saa apua sosiaalitoimesta. Vanhemmilla ei yhteistyötä
Isä C	ei tapaa lapsiaan	Huoltajuusriita Vanhemmilla ei yhteistyötä
Isä D	tapaa lastaan	Tapaamiset harvenevat, lapsi muuttamassa kauas isästä Vähäinen yhdessäoloaika- viikonloppuisä Äiti ja viranomaiset portinvartijoina
Isä E	ei tapaa lastaan	Vanhemmilla ei yhteistyötä (alussa oli) Isällä uusi puoliso Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta Huoltajuusriita
Isä F	ei tapaa lastaan	Tapaamisongelmat Vanhemmilla ei yhteistyötä, ei keskusteluyhteyttä Äidillä uusi puoliso Huoltajuusriita Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta
Isä G	tapaa lapsiaan	Tapaamiset toimivat hyvin Vanhemmat tekevät yhteistyötä lapsien asioissa